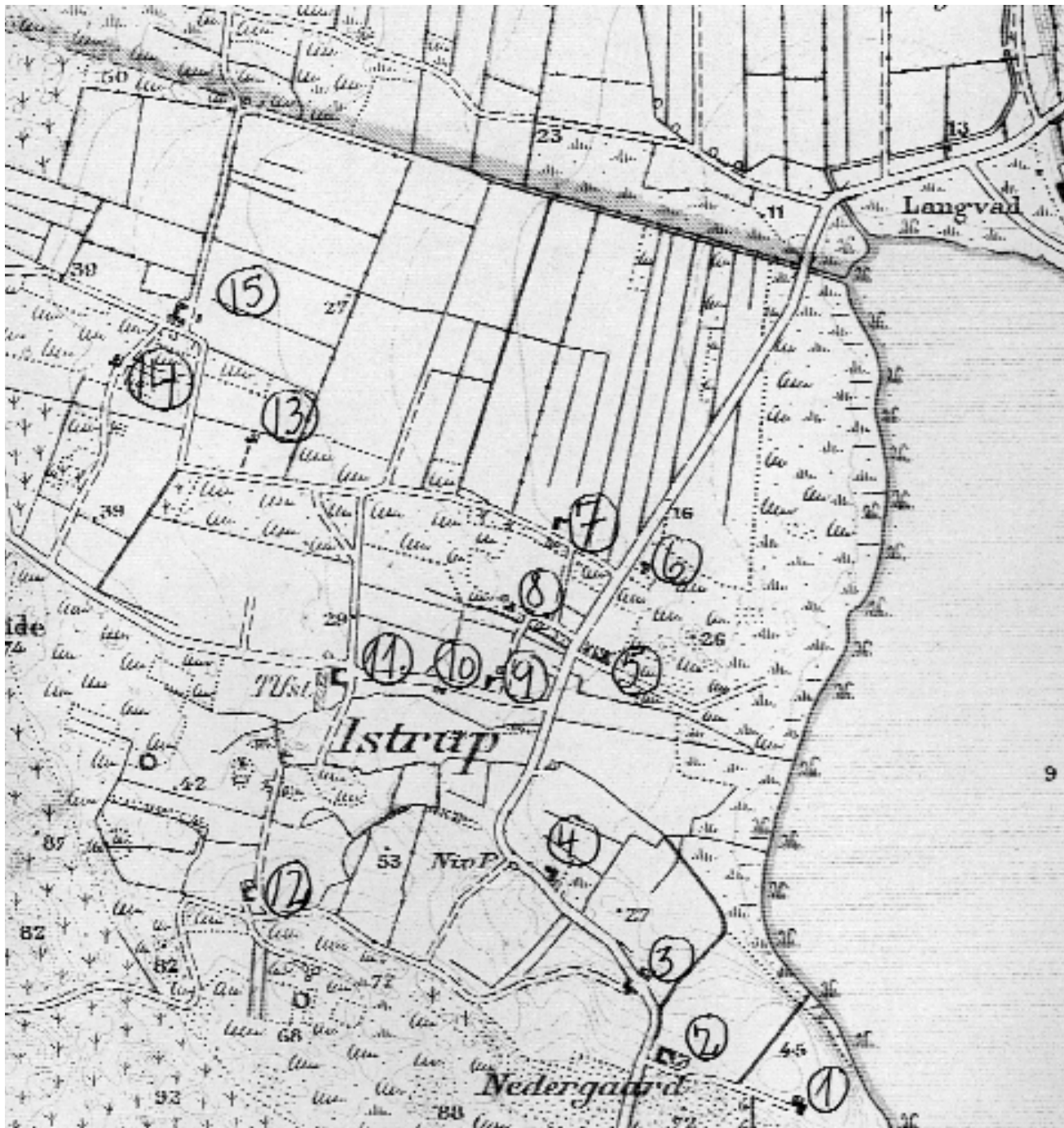

Udsigten fra Rødbro Bakke

”Vi var så fatte, så det knåger i æ lyv o mæ”

Af Villiam Mortensen, Svankjær

Kort over Istrup med navneliste: 1. Viggo og Peder - 2. Jens Rødbro - 3. Høgholm: »Nedergaard« - 4. Kræn Nejrgaard - 5. Maren Rødbro - 6. Pe Hues - 7. Kræn Bis - 8. Pe Hues til 1931 - Istruphus - 9. Klaus Nielsen - 10. »Æ bette Hus« - 11. »Strandfogedgården« - 12. Peder Pedersen - 13. Fisklajs Hus - 14. Gunnar Sørensen - 15. »Brølsgård«.

Hermed følger en historie om den del af Istrup, som man gennem det tyvende århundrede har kunnet overskue, hvis man på vej nordpå fra Svankjær stoppede op på toppen af ”Rødbro Bakke” og kiggede ud over det karrige, men utroligt smukke landskab. Jeg begynder lidt forsigtigt med Ruths erindringer, hvorefter jeg fortæller vidt og bredt om Istrup ejendomme, - folk og - fæ.

”Brølsgård” har haft mange skiftende ejere, hvoraf en del ikke boede på gården. Jeg fortæller ikke i artiklen denne gårds historie. Er der læsere, som har materiale liggende om Brølsgård, vil jeg gerne låne det med henblik på en senere artikel i årbogen.

Gunnars Ruth ude fra ”æ kjaer” fortæller om barndommen

I hjertet af Svankjær bor Ruth Kristensen. Fra hendes stue er der udsigt til købmandsforretningen, busholdepladsen og ”Svanesøen,” så Ruth har fingeren på byens puls. Jeg har besøgt hende midt i januar for at få noget at vide om, hvordan hendes barndom formede sig. Før vi tog rigtigt fat på dagens emne, fik vi både kaffe, brunkager og muffins. Det er min fornem-

melse, at Ruth ikke havde flere pebernødder tilbage, men hun har garanteret også haft mange folk inviteret på en kaffetår i de uger, der er forløbet siden jul.

Fra Svankjærs centrum og ti kilometer ud i alle retninger kender Ruth de mennesker, der er værd at kende. Men ikke nok med det. Hun kender deres forældre, onkler, tanter, og hvem der ellers hører med til historien. For en anden stakkels tilflytter kan det være svært at rumme alle disse fornavne, efternavne og beskrivende kaldenavne strækkende sig fra de lyslevende til de for længst afdøde. Pludselig udbryder Ruth: ”Jamen sig mig en gang, kender du da slet ingen folk?”

Ruth blev enke, da Kristian døde som 78-årig i 1998, men sønnen Peter, som nu er 30 år og arbejder på Koldbygård, bor hjemme hos hende. Alligevel savner hun selvfølgelig Kristian. De havde det så godt sammen. Hun tænker på de små samtaler ved bordet. Og så er der havearbejdet, hvor Kristian kunne tage den hårde tørt. Ruth vil, at der skal være orden både ude og inde, men håndledene er ikke, hvad de har været. Gigten plager.

Ruth blev født ude i Istrup i 1939. Hendes

Marie og Gunnar Sørensens ejendom. Børnene Ruth, Egon, Finn med flere ved husgavlen. Marie har vasketøjet ude. I baggrunden ses en række bistader.

Gunnar Sørensen har læstet sin egen mælkejunge på fladvognen. Egon og Finn er med på vognen. De to brune er tilfodrede og venter bare på at komme ud på mælkeruten.

forældre, som boede i den vestlige ende af byen, hed Marie (1911 – 1990) og Gunnar V. Sørensen (1918 – 1989) .

Den første ejer af husmandsstedet, som vi ved om, var Jens Christian Skomager. Han solgte stedet til hjemmeslagter Niels Christian Nielsen i 1917, da Jens Christian Skomager netop havde købt ”Nedergård” ved et raskt bud. Niels Christian Nielsen solgte efter få år ejendommen til Marianne Bang, hvorefter han flyttede til Kjallerup. Marianne Bang forpagtede efter nogle år stedet ud til et par unge mennesker fra Hørdum. Manden hed Jens Pedersen, og konen hed vist nok Mørk til efternavn, men vi ved ikke meget om dem, og de var da også væk igen, lige så hurtigt som de var kommet.

Vi er nu nået frem til 1938, og det er netop året , da Marie og Gunnar køber ejendommen. De havde i forvejen datteren Rita, som er et par år ældre end Ruth, men senere kom der yderligere syv drenge og en pige, så det blev efterhånden til en hel lille flok. Ruth lægger ikke skjul på, at hjemmet var meget fattigt, men samtidig bedyrer hun, at hun altid har været utrolig glad for sit hjem, og at hun aldrig under opvæksten følte, at hun savnede noget. Man deltes, om det der var, og så var den potte ude.

”Når bageren var på landtur og holdt henne i den østlige ende af byen, blev man sendt af sted efter rugbrød. Det kunne hænde, at han

spurgte om, hvor mange vi var derhjemme, hvorefter han talte jødekager op og gav os en posefuld med hjem.”

Ruth har ikke så meget at sige om forældrenes opdragelsesmetoder, men hun konstaterer dog lakonisk: ”Ja det var vel som i enhver børneflokk: de største blev opdraget, men det var så som så med de små.”

På landejendommen havde Gunnar Sørensen 5-6 malkekøer samt et par stier med grise. Ja og så var der de to brune heste, som trak mælkevognen, når han kørte mælketur fra Istrup til Morup Mølle mejeri. Den ene af hestene var træls, for den ville bide, hvis man kom for nær på den.

Marie satsede meget på fjerkræ. Hønsene lagde æg, som børnene bar til Stenbjerg, hvor der var købmandsforretning. Sådant en kurvfuld æg, den kunne betale det meste af det, som de hjembragte varer kostede. Rugende skruk-høns repræsenterede en lille kapital, mente Ruths mor, så hun bandt et tøj om benene på dem, så de ikke skulle komme på afveje, for i plantagen lurede Mikkelt Ræv.

Ænder, gæs og kalkuner havde moderen også, men først i de senere år kom der duer og kaniner til. Der var den fordel ved fjerkræ, at dem kunne man selv slagte uden at skulle ofre på løn til slagteren.

Efter en årrække opgav Gunnar mælkeruten og tog arbejde på Legind Kalkværk. Senere gik

Billedet er fra 1940-erne. Det var en selvfølge, at Gunnar lod koen slikke sin nyfødte kalv.

han over til at harpe grus sammen med Hans Jørgen Poulsen i Gytrup grusgrav, og de sidste mange år af sit arbejdsliv, var Gunnar Sørensen ansat som oprenser og grødeskærer ved kommunale grøfter og mindre vandløb.

Når Gunnar var på farten, stod Marie for arbejdet derhjemme. Enkelte dage, når hun var alene med smårollerne, kunne formiddagen godt forekomme hende lidt lang, men hun kunne jo ikke forlade de små og gå på visit. Det fandt hun råd for. Sådanne dage gik hun ud og hængte en ble op på en bestemt pæl. Det var et signal til Katarina polak om, at der var kaffe på kanden, og bleen skulle ikke blafre ret længe, inden Katarina var på vej til socialt samvær.

Ruth husker, at julegrisen altid blev slagtet den 21. december. Det var nemlig på lillesøsteren Gurlis fødselsdag. Det var godt at komme så nær på julen som muligt, for det hørte sig til, at man spiste fersk kød i helligdagene. Hvad, der skulle gemmes til senere brug, blev lagt i saltkarret, så det kunne holde sig. Ruth begræder imidlertid ikke, at folks saltkar for længst er faldet i staver og nu er afløst af frysebokse.

Kristian Nielsen, Niels Grønkjærs bedstefar, som boede i Kjallerup, forestod slagtingen. Slagtedagen var en travl dag, men også en festlig dag. Nabokonerne kom og hjalp til, så snakken gik lystigt, mens der blev hakket kød til medisterpølse og rørt blod til blodpølse. Man skulle røre i ottetal, hvis man ikke ville sættes fra bestillingen. Det var ikke enhver beskåret at rense tarme. Det krævede snilde. Dagen sluttede med, at man spiste blodpølse og snakkede om dagens sjove hændelser. Ruth mindes, at den eneste ulempe ved slagtedagen var, at grisen skreg så hjerteskrærende, når den blev trukket ud til affivning.

Hos familien Sørensen tillod budgettet ikke, at der blev afsat større beløb til julegaver. I stedet genbrugtes julegaverne fra tidligere år. Pigebørnenes gamle dukker fra tidligere år, som en tid havde været lagt hen, blev fikset lidt op, pakket ind og lagt under træet. På samme måde fik drengene år efter år den samme bil, men i ny indpakning.

Hertil skal dog føjes, at Ruths mor, Marie, havde en gammel ungdomsveninde, som var

lærer på Hunskjær skole. Denne ugifte dame kom hvert år med en stor fællespakke til alle børnene. Pakken indeholdt mest undertøj, sokker, huer osv, men det blev Maries opgave at finde ud af, hvem af børnene der skulle have hver enkelt gave.

I Ruths hjem fik børnene lært at sidde pænt ved bordet, og kunne man ikke holde rigtigt på en ske, kom man ikke med i byen. Det var en straf, der bed, for en tur i jumben med en af de brune heste forspændt, ville man nødtigt gå glip af.

Måltiderne var enkle. Af sparsommelighedsgrunde brugte Marie således ikke mælk i sovsen, men nøjedes med vand. Fik man havregrød, måtte man spise grøden uden at få mælk til. Det skulle jo nødtigt gå ud over månedsafregningen fra Morup Mølle mejeri, at man sad og frådsede i mælk hos Marie og Gunnar Sørensen.

Under krigen modtog Marie jo såvel kaffesom sukkerrationeringsmærker efter det antal individer, der var i husstanden. Ruth husker endnu, at moderen fik en del mærker i overskud. Disse mærker byttede hun væk hos bekendte, som ikke havde stor børneflokk, og de gav hende nyttige ting til gengæld.

Børnene fik for øvrigt også lært at bestille noget, betyder Ruth, og tilføjer i samme åndedrag: ”Og det har vi sandelig ikke taget skade af.” I mit stille sind kommer jeg nu alligevel til at tænke på Ruths gigtplagede håndled, alt imens hun fortæller videre om spredning af møg, gulerodslugning osv.

I skoven hentede Ruth og hendes søskende grankogler til optændingsbrænde, og faderen hjembragte vognlæs af kvas til opvarmning af huset. Når han havde hugget kvaset til pindebrænde på huggeblokken, var det børnenes opgave at bære det op på loftet. De måtte op ad stigen mange gange, inden man med sindsro turde gå vinteren i møde, for huset var uisoleret, og vi taler jo om de tider, da der var vintre til.

I de hårde vintre fyrede Ruths mor lidt ekstra i komfuret lige før sengetid. Når frosten bed, var det nemlig vigtigt, at der blev varmet kampesten. Moderen pakkede de varme kampesten

ind i aviser og håndklæder, hvorefter hun lagde dem i fodenden på børnenes senge. Jo mødre har til alle tider vidst, at børn sover bedst, hvis de ikke har kolde tæer ved indsovningen. I Ruths hjem sov børnene altid to, tre eller fire i samme seng. Det luede også.

I dagtimerne var det selvfølgelig også vigtigt at have varme tæer. Ruth mindes de halmvisker, som faderen flettede af rughalm. De var gode at have i træskoene. Gummistøvler fik hun først, da hun var en halvstor pige. Det var et par brugte støvler. Egentlig var de sorte, men man kunne kende dem på, at der sad en stor rød lap på den ene af dem. Ruth var meget glad for støvlerne, idet hun efter erhvervelsen af dem kunne gå direkte gennem vandpytterne.

Ruth mindes de kolde vintermorgener, når der var smukke isblomster på ruderne i køkkenet. Ville moderen vide noget om vejr-situationen en sådan morgen, tog hun lidt af det lune vand fra vandbeholderen bagerst i komfuret, hvorefter hun hældte et skvæt på en af ruderne. Det fik isen til at tø i løbet af et øjeblik, og

der opstod et glughul. Det var vigtigt, at der ikke kom alt for meget vand på ruden, for der kunne sagtens blive nok at tørre op på i vindueskarmen, når varmen bredte sig i rummet, og alle ruder tog til at tø på en gang.

Vi ved jo alle sammen, at husmødre bliver lidt overaktive, når solen får magt ved forårstide. Sådan var det også med Marie Sørensen. Hvert år sidst i april beordrede hun mandfolkene til at flytte kakkelovnen fra stuen og ud i udhuset. Når den var flyttet, stoppede Marie skorstenens røghul til med gamle aviser, hvorefter hun gik i gang med at rense og polere kakkelovnen, som herefter henstod i udhuset med en sæk trukket ned over tromlen til næste fyringssæson begyndte i november måned. Når kakkelovnen var flyttet ud, forfaldt ingen til at bruge vinterbrændsel på kølige dage hverken i forsommeren eller i sensommeren. Yderligere var der den fordel ved udflytningen, at der blev plads til en person mere i stuen, når kakkelovnen ikke fyldte op. Jeg glemte helt at fortælle, at Marie efter kakkelovnsudflytningen straks

Marie og Gunnar Sørensens børn passerer Brølsgård med en lille drift kvæg. De kommer ude fra Star-kjær med dyrene. Her havde Gunar nemlig et stykke lavtliggende græsningsjord.

gik i gang med at skure gulvet, hvor ovnen havde stået, og når gulvet var tørt, ferniserede hun området. Fru Sørensen havde nemlig sine ritualer, og med hensyn til rengøring var hun kompromisløs.

Selskabelighed var der ikke meget af hos Marie og Gunnar Sørensen, men det var heller ikke nødvendigt, for man underholdt hinanden. Hver sommer var der dog en dag, hvor onkler, tanter, fætre og kusiner var på besøg.

Sådanne dage går ikke i glemmebogen. Mens forældregenerationen drøftede verdenssituationen, legede børnene Antonius, spillede pind og rundbold eller gik en tur op ”o æ stuer bak.” Og drengene, når de var mange nok, var gode til at sætte hinanden op til narrestreger. Ruths brødre, Eigil og Frits, kunne finde på at ride rundt på fårene. Og vædderen, den kunne blive edderspændt rasende, hvis man raslede den om næsen med en tom pose. De helt vilde ting, som at klatre op på taget eller endog helt op på toppen af skorstenen, det ventede Gunnar Sørensens knægte dog med til en god dag, hvor forældrene var på jumbetur.

Når der en sommerdag var familiekomsammen, var der selvfølgelig ikke plads til, at Gunnar og Maries egne børn i første omgang kunne sidde med til bords ved eftermiddagskaffen. Efter første bordsætning kom hjemmets unger imidlertid til, men Ruth indrømmer da gerne, at det kunne være spændende at finde ud af, hvor meget der var levnet. Det var selvfølgelig acceptabelt, at man måtte vente, til fætre, kusiner, onkler og tanter havde mæsket sig, for var man på lignende besøg hos disse, var man jo selvskreven til første bordsætning, mens andre måtte vente.

I Istrup var der i Ruths barndom 25-30 børn i forskellige aldre, så der var liv og glade dage. Man gik i skole i Svankjær, hvor der nu er ungdomsskole. Første og anden årgang gik sammen i en klasse. Tredje og fjerde årgang gik sammen. Endelig var der femte, sjette og syvende årgang. Det var ”de store.” Om sommeren gik børnene de syv kilometer til Svankjær skole, men Ruth mindes, at hun undertiden kunne være så heldig at få kørejlighed med faderen, når denne skulle hjem fra mejeriet.

I vinterhalvåret blev Istrupbørnene kørt til skole af Kristian Nielsen eller Klauses Kristian, som han blev kaldt. ”Skolebussen” var bygget op over understellet fra en gammel Chevrolet personbil.

Ovenpå dette stel sad karrosseriet, som bestod af en stor firkantet trækasse. En sommer havde tømrer Vang fra Kjallerup imidlertid hyren med at beklæde trækassen med zinkplader, så skolebørnene kunne opholde sig derinde i regnvejr uden at blive våde. De sølvskinnende zinkplader klædte kareten så godt, så den i årene fremover blev kaldt ”Guldkareten.” Jo Vang fra Kjallerup havde gjort sig umage. Han kunne godt lide at blive betroet den slags småopgaver, for hans bette værksted var ikke egnet til de store operationer. Vang havde godt nok el i privaten, så han kunne få lys i den loftspære, der sad i stuen, men ude i værkstedet anvendte han petroleumsmotor med et sindrigt system af remtræk til to tre små træbearbejdningsmaskiner.

”Guldkareten” blev trukket af Klauses Kristians gule nordbølge, som var så vant til at servicere skolebørn, så den stoppede ud for alle de børn, den passerede, enten barnet så skulle med bussen eller ej.

Forrest i kabinen sad Klauses Kristian på det behagelige jernsæde fra en gammel ”krat” (rive-maskine) Han var kusk, så han holdt fast i pisk

Klauses Kristians sølvskinnende »Guldkaret«.

og tømme, som ”stak ud” gennem en slidse i træværket lige under Guldkareten's frontrude. Det kunne enkelte gange hænde, at Klaus Kristian kom lidt sent hjemmefra, fordi han havde sovet over sig. Sådanne morgener sad han ikke inde på jernsædet. I stedet sad han på reservehjulet ude på ”flyvebrættet,” som reposen foran karrosserikassen blev kaldt. Herfra kunne han skynde så meget på nordbaggen, så den løb, alt hvad remme og tøj kunne holde, og som regel lykkedes det at indhente den tabte tid.

I kabinedelen bag ved Klaus Kristians ”kratsæde,” var der opstillet en bænk i hver side, som skolebørnene sad på. Midt på gulvet stod et primusapparat og spruttede, så passagererne så vidt muligt kunne holde varmen. Rummet var dunkelt, men en smule lys faldt der dog ind fra den lille rude i karetens bagen-de.

Den nordbagge, som Klaus Kristian havde til at trække karetten, var bange for biler, så Ruth mindes, at den et par gange sprang ud til højre, når en bil skulle passere. Karetten landede i grøften, men Ruth husker ikke, om primussen væltede, og ildebrand i bagvognen kan hun heller ikke berette om.

Anker Nielsen fra Bedsted, som er søn af Klaus Kristian, kan supplere Ruths historie om Guldkaretten med at fortælle, at hans far gennem flere år af kommunen fik ti kroner for en tur-retur til Svankjær, men måtte han af sted to gange, så det blev til en dobbelttur, fik han atten kroner. De kunne godt bruge pengene hjemme hos Anker, for han havde 10 søskende.

Det største antal passagerer, Klaus Kristian nogensinde har kørt med i Guldkaretten, var toogtyve. Det skete en aften, da der var diletant i Svankjær. På hjemvejen punkterede vognen to gange, og da Klaus Kristian kun havde et reservehjul, blev alle passagerer lukket ud af kassen ved anden punktering. De måtte herefter gå hjem, mens Klaus Kristian listede Guldkaretten hjem på fladt hjul.

I april måned 1958 fik Klaus Kristian bil, samtidig med at Niels Andersen købte Guldkaretten. Kørekort fik Kristian dog aldrig, så styringen blev overladt til Klara. Niels ombygge-

de Guldkaretten, så kassen blev til hønsehus, mens det tidligere Chevroletunderstel forvandlede til landbrugsfladvogn.

Hvis alle Istrupbørnene ikke fik fri fra skole samtidig, kunne der opstå ventetid før hjemturen. Det var ikke noget problem, for de børn, der fik tidligt fri. De gik bare op til Aksel og Maren Nielsen, som boede i det hus, sønnen Klaus og svigerdatteren Kathrine nu bor i på Hvidbjerggårdsvej 2. Hos Aksel og Maren gik snakken altid godt, og så fik Istrupungerne en sukkermellemmad at forlyste sig med, indtil guldkaretten holdt for døren.

Da Ruth kom i syvende klasse, fik hun sin første brugte cykel. Hun begyndte samtidig at gå til præst hos pastor Anker Thuun Hansen, som børnene kendte fra skolen. Der havde han undertiden været vikar. Ruth satte pris på præstens venlige og humorfyldte væremåde, og den dag i dag glæder hun sig over, at Thuun Hansen lærte alle eleverne at fløjte.

Konfirmationsforberedelsen fandt sted i præstegården hver mandag og torsdag, og så vidt Ruth husker, skulle man ikke i skole bagefter. Jo! For resten! En gang blev Thuun Hansen sur. Det var den gang, de 13–14 vordende konfirmander gemte sig ovre bagved kirkestalden, som lå der, hvor Ina nu har sin hestestald. Drengene og enkelte af pigerne kvolmede cigaretter. Minsandten.

PS. Jeg skulle hilse alle læsere fra Ruth og sige, at hun godt nok var med ovre bag kirkestalden, men røg cigaretter gjorde hun ikke.

”Nedergård”

Peder Sørensen ”Nedergård” (1826 – 1909), hvis slægt egentlig stammede fra Stenbjerg Kro, voksede op på gården og blev i 1864 gift med Mette Marie Pedersdatter (1842 – 1913). Hendes forældre boede først i Istrup, men i 1845 flyttede de til ”Nørgård” i Bedsted. Peder Sørensen ”Nedergård” havde overtaget gården i 1856 og beholdt den til 1895.

Peder Sørensen ”Nedergård” var en entreprenant type, som ud over at drive landbrug også drev en slags handels- og entreprenørvirksomhed, idet han opkøbte brædder og strandingsømmer, som han lod køre hjem til går-

dens store oplagringsplads. Noget af godset blev solgt uden videre, mens der af andet blev konstrueret vindmøller, broer etc. til videresalg. Peder havde en del af folkene fra de små steder i Istrup ansat til at udføre arbejdet i virksomheden. Senere ejere har i jorden fundet en del jernbeslag, som er blevet fjernet fra skibstømeret i Peders velmagtsdage.

Den næstældste af Peder og Mette Maries børn hed Laust Peder Sørensen (1867 - ?) I 1895 købte han "Nedergård" af faderen, men i 1916 afhændede han atter gården. Sidstnævnte handel må vist siges at være lidt af en svips fra Laust Peders side. Ved "en bojel" i Istrup var Laust Peder nemlig kommet i snak med Jens Christian Skomager ude fra "ækjaer." Jens Kristian spurgte til, hvad "Nedergård" skulle koste. Laust Peder blev taget på det forkerte ben og slyngede ud, at modparten kunne få den for 17000 kroner. Jens Christian syntes selvfølgelig, det var svært mange penge, men bad om lov til at give endeligt svar den følgende dag.

Laust Peder blev hed om ørerne, men han ville jo leve op til den gamle skik om, at et ord er et ord, og en mand er en mand. I øvrigt kunne han så håbe på, at Jens Christian ville slå handelen af hovedet, når han havde sovet på det. Næste dag stillede Jens Christian Skomager imidlertid på "Nedergård," og minsandten om ikke der blev skrevet slutseddel. Jens Christian Skomager, som var lidt af en spekulant, beholdt kun gården i tre år, inden han valgte at score kassen.

I 1919 solgte han "Nedergård" til Karl "Høgholm" Nielsen (1887 - 1970) og hustru Ane Marie Nielsen (1891 - 1951), men nu var købesummen den nette sum af 34.000 kroner. Oversigten over matrikelnumrene, som hørte til ejendommen, viser, at der var flere parceller både i Legind, Istrup, Hvidbjerg og Åkjær.

Karl, som var født i Svindborg, var søn af Jens Nielsen Høgholm. Man mener, navnet "Høgholm" stammer fra en gård i Refs, hvorfra Jens kom. Ane Marie var datter af Laust Blander Mikkelsen fra Kjallerup, og hun var kusine til Svendsen Mikkelsen fra "Strandfogedgården." Karl og Ane Marie fik to børn.

Stuehuset havde allerede mange år på bagen, da Karl og Ane Marie overtog gården, idet det er bygget i 1851. Ægteparret byggede stalden i 1925, efter at det var lykkedes Karl og sognefoged Niels Peder Pedersen, Ågård i Madsted, at købe en del tømmer fra en stranding syd for Lyngby. Cementstenene til staldens mure støbte Karl selv, idet han anvendte sand, som han hentede ved stranden.

Oprindeligt var der stråtag på alle længerne, men i begyndelsen af 1920-erne lagde Karl og Ane Marie cementtagsten på stuehuset. Disse tagsten, som havde vulster svarende til brændte teglsten, holdt, indtil de nuværende ejere, Ida og Anker Frederiksen, efter overtagelsen i 1989 fornyede taget.

Umiddelbart vest for ejendommen var der en vildkilde, som alle Istrups husstande drog nytte af, når der skulle vaskes storvask. I Istrup havde folk nemlig problemer med okker i brøndvandet til stor ærgrelse for husmødrene. Når der skulle vaskes storvask, hentede Istrupmændene derfor klart kildevand på "Nedergård." Man talte vel ikke om hævdunden ret. Man gjorde det bare. Og det var helt i orden. Ingen af ejendommene havde transportspande nok til en storvask, men man lånte sig frem, når spandene var kommet hjem fra mejeriet.

Karl og Ane Marie havde ikke selv tærskværk, men benyttede det store tærskværk, når det kom til Istrup. 1947 var et skelsættende år ikke bare for Karl og Ane Marie, men for hele Istrup, idet "byen" fik elektricitet. Alle fik elektrisk lys, men det var kun nogle få ejendomme, som fik kraft indlagt, således at de f.eks. kunne gå over til maskinmalkning af kørerne. I Istrup var elektriciteten imødeset med stor spænding, for folk havde jo fra bekendte i Madsted og Kjallerup, hvor man fik el i 1938, hørt om "lyksaligheden" ved at gå fra petroleumslampe-lys til elpærelys.

Da Karl og Ane Marie overtog gården i 1919, var der 30 tdr. sæde opdyrket jord til den, og besætningen bestod af 2 heste, 4 køer, 9 ungvæg og 10 svin. I 1945 var der yderligere opdyrket 5-6 tdr. sæde jord, og besætningen bestod nu af 2 heste, 7 køer, 14 ungvæg, 16 svin og otte får.

Mine skriftlige kilder oplyser intet om fjerkræ, men vi ved, at folk i Istrup har haft en del høns, og Rita Mikkelsen, Bedsted, som er datter af Marie og Gunnar Sørensen, der jo boede ude vestpå i "æ kjaer," har fortalt mig, at "Nedergård" altid havde 4-5 gæs. Det er noget, hun husker ganske tydeligt, for Karls gasse løb altid efter hende, når hun i sommertiden på gåben var på vej til skole. Nu må jeg lige minde læserne om, at vejen indtil en gang i 1960-erne gik igennem "Nedergårds" gårdsplads, så Rita havde ingen vej udenom, men når forfølgelserne tog overhånd, styrtede hun hovedkuld ind i Karl og Ane Maries køkken uden så meget som at banke på. At liste gennem gårdspladsen på tåspidser, hjalp ifølge Rita ikke en snus, for som hun siger: "En gasse hører endnu bedre end en hund!" - Nå! Rita må have forvundet sin gasseskræk, for da hun som skolepige skulle have sin første plads på landet, fæstede Karl Høgholm hende.

Ud over den opdyrkede jord hørte der et stort klitareal til "Nedergård," men Karl afhændede det meste af klitarealet til staten allerede i 1920-erne. Salget indbragte 18-1900 kroner, så Karl fik råd til førømtalte cementtagsten til stuehuset. Som landmand regnede han ikke klitarealet for noget. Det gav egentlig bare problemer, for "gik der hul på græsset", så det begyndte at fyge med sandet, var det nærmest en skandale. Det påhvilede enhver lodsejer at "holde sin klitjord i orden."

Om Karl "Høgholm" Nielsen personligt kan der i øvrigt nævnes, at han i 1913-14 var på Børkop højskole, hvor der ud over almindelige fag også var landbrugsundervisning. Han har været i bestyrelsen for Svankjær Brugsforening, Morup Mølle Andelsmejeri, kommunens sygekasse og det lokale læplantningslaug.

1951 overtog sønnen, Jens Høgholm (1921) og dennes hustru Marie (1915), ejendommen for 52.000 kroner, idet engparcellerne i Legind samt halvdelen af klitterne i forvejen var solgt fra. Efternavnet Nielsen blev nu slettet. Jens og Marie var blevet gift i 1946, men havde i de mellemliggende år boet på en gård i Sønderhå. De fik en søn og tre døtre.

Jens kan fortælle, at den navnkundige pastor

Ove Christian Krarup, som havde været præst i Hvidbjerg, Ørum Lodbjerg i 1902 til 1912, var med til brylluppet, da han tilfældigvis var på besøg i sognet. Den daværende pastor Holm kunne ikke have sin kone med til festen, fordi hun var højgravid, så der blev altså en ledig plads ved bordet til den nu 74 årige emeritus.

Brudeparret havde ikke tidligere truffet Krarup, men de havde i deres hjem hørt mange gode historier om ham. Pastor Krarup var en højklædt mand, som var vel bevandret i arabisk, persisk, italiensk og esperanto. Egentlig stod hans hu til videnskab, men i de ti år, han var her på egnen, faldt han pladask for natur og folk i de karrige klitegne. Jens Høgholm beretter om pastor Krarup, at denne vandrede til de yderste steder i tresognspastoratet, og skal Jens karakterisere ham, er det med ordene: "Han var aparte på en god måde."

Den nu 90-årige Marie kan fortælle, at hun er født i et lille hus i Ørum. Det lå på det lave område i Ørum By, som stadigvæk bliver kaldt "æ gåed," og som fra tidernes morgen har været ejet i fællesskab af landsbyens beboere. Hendes pigenavn var Bertelsen, og hendes forældre fik ud over hende 12 piger og 3 drenge. Lidt hovedregning fortæller mig, at det bliver til 16 børn ialt. Af de 16 børn lever endnu de 11, hvoraf 5 er over 90 år, så generne er skruet godt sammen.

Jens Høgholm, som jo altså nu er 83 år, bor nu sammen med Marie i eget hus i Bedsted. Han er den bedste nulevende kilde til Istrups historie, idet han dels har en god hukommelse, dels er meget interesseret i egnshistorie. I Sydthy Årbog for 1991 har Jens berettet om "Livet i klitegnene i 1920-erne og 1930-erne." Jens Høgholm skal dog ikke stå til regnskab for andet i denne artikel, end det han har fortalt om Nedergård, mens jeg har benyttet mig af rigtig mange andre gode Istrupfolk, når jeg har fortalt om de andre ejendomme.

Marie og Jens Høgholm drev "Nedergård" i årene fra overtagelsen i 1951, da Karl var blevet enkemand, til 1989, da gården afhændedes til Ida og Anker Frederiksen. Købesummen var ved salget 685.000 kroner. I Marie og Jenses år på Nedergård var der cirka 60 tønder sæde

opdyrket jord til gården. De måtte dog afgive et stykke jord til Kystvejen, da den blev etableret i 1960-erne, men til gengæld fik man den gode asfalterede kørevej. ”Rødbro bakke” blev ved samme lejlighed gennemskåret, så Kystvejen her kom til at danne hulvej. Rigtig mange kubikmeter jord blev læsset med håndkraft og graveskovel, hvorefter jorden blev kørt ind og læsset af på et lavtliggende område på Jens Rødbros mark. Dermed kom det til at gå nok så gelinde, når Istrupboerne skulle op ad bakken på cyklen med ærinde i Svankjær brugsforening.

Fire bronzealderhøje på ”Nedergårds” jord samt to på Peder Pedersens jord fortæller, at der har boet mennesker i Istrup i over 3000 år.

På Egnshistorisk Arkiv er det lykkedes Jens at spore ”Nedergårds” historie tilbage til 1600-tallet, og han kan huske de gamle berette, at Istrup, som i vore dage kun har 14 huse og ejendomme, hvoraf en del er ferieboelser, i sin tid havde ikke mindre end 40 helårsbosteder fordelt på småejendomme, krumme steder og ikke mindst jordløse huse. Som Jens Høgholm siger: ”Det er ikke tilfældigt, at Hvidbjerg Vesten Ås kirkerum er lige så stor som Bedsted kirkes.

Man gør sig ikke forestilling om, hvor mange jordløse huse der har været i sognet helt fra arilds tid.”

En del Istrupfolk fra de små steder, ernærede sig tidligere ved at arbejde på egnens lidt større gårde som Legindgård, Gystrupgård, Nørhågård, Lyngholm og Tandrup. Fattigfolkene i de jordløse huse havde ofte et par får, lidt høns, og enkelte ejede en ko.

Indtil en gang i 1870-erne gik Istrupbørnene i skole på ”Nedergård,” idet der var indrettet skolestue i enden af stalden. Efter den tid etableredes Istrup skole, hvorfra gamle skolebilleder viser, at elevtallet lå mellem 30 og 40.

Viggo og Peders ejendom ved Ove sø

Den ældste af Mette Marie og Peder Sørensen ”Nedergårds” (1826 – 1909) sønner hed Søren Peter Sørensen (1865-1940). Som ung brændte Søren Peter varm på Ane Kathrine Sørensen, ”Trine” (1867 – 1945) som stammede fra et lil-

le hus ude i ”æ kjaer,” Det var både godt og ondt, for det unge par måtte ikke få hinanden.

Søren Peter tog konsekvensen af forældregenerationens indblanding og rejste til Amerika, hvor han blev nogle år og tjente gode penge. Da han kom hjem i 1894, købte han straks et stykke jord på cirka 20 tønder sæde af faderen. Købesummen på 2.000 kroner betalte han kontant. Derefter byggede han hus for opsparede midler uden indblanding af kreditforening eller andre pengeinstitutter.

Det kan nok være, folk i Istrup spærrede øjnene op, da de så, hvad byens hjemvendte søn formåede. Nogen mente ligefrem, at han var blevet lidt ”spræg.” Ja og så giftede Søren Peter sig med sin gamle flamme, Trine, for hun havde ”ventet ham op”, og vi må forestille os, at Søren Peter var blevet så meget mand for sin hat, så han ikke var til sinds at spørge hverken Per eller Poul.

Søren Peter kastede sig efterfølgende over fiskeri i Ove sø, hvilket han drev i stor stil, og efterhånden blev han og Trine holdne folk. Nu, hvor vandstanden er sænket, gør man sig ikke forestillinger om, hvad der tidligere har været af fisk i søen. Ål fangede Søren Peter ikke blot i ruser, men i vintertiden stangede han dem fra isen, og priserne var gode.

Skaller og brasen, som vi i vore dage ikke regner for at være menneskeføde, fangede Søren Peter i ”drag” om natten sammen med Møllepeter fra Kjallerup. Kiloprisen var selvfølgelig ikke så høj for disse arter, men hvad betød det, når der var kilo nok at læsse på vognen og køre til stationen i Bedsted med. Under første verdenskrig, da mange tyskere sultede, eksporteredes skaller og brasen fra Ove sø i tonsvis til Tyskland. Småhork derimod, de anvendtes mest til madding.

I fordums dage har der været brændt teglsten i en teglovn, som lå oppe ved en lerbakke på Søren Peters ejendom. Det er ikke lykkedes at finde frem til årstal for denne aktivitet, men den må være indstillet før det 20. århundredes begyndelse.

Trine og Søren Peter fik 5 børn, to drenge og tre piger. Det fortæller noget om forældrenes økonomiske formåen, at hvert af børnene på

deres 18 års fødselsdag fik en bankbog af forældrene med et indestående på 20.000 kroner. Sønnerne, nemlig Peder Sørensen Nedergård (1903 – 1972) og Viggo Sørensen Nedergård (1904 – 1993) kom til at leve deres liv på ejendommen efter forældrene, men det var Peder, der stod som ejer efter skiftet ved moderens død i 1945, og indtil han selv døde i 1977.

Viggo og Peder fortsatte med fiskeriet i Ove sø, som dog gik mod dårligere tider efter vandstandssænkningen i 1931. Hvor galt det stod til, kan være vanskeligt at sige, for traf man Viggo eller Peder og spurgte dem, om de havde fanget nogen ål, var standardsvaret: ”Åh der var såen lie en bette påenfuld.” Gik man så alligevel hen og tog træbåden i nærmere øjesyn, kunne der være en sand vrimmel af ål i bunden af den. Når de solgte småål til naboerne, var salgsargumentet som regel: ”Selv en nok så lille ål kan altid tage en kartoffel med.”

Brødrene havde på ejendommen 3-4 køer, en hest samt 15-20 får, og de deltes broderligt om arbejdet, således at hver havde sine ansvarsområder. Viggo fodrede, og Peder håndmalkede køerne. Peder var måske den af de to, som var mest landbrugskyndig, så det var altid ham, der vågede over en so, når den skulle fare. Noget, som også optog Peder meget, var biavl, idet han havde en halv snes stader stående oppe i klitterne. Var han i tvivl om noget vedrørende bierne, slog han op i bogen: ”Ledetråd for biavl.”

Viggo, som var håndsnilde og havde gået på husflidsskole hos tømrer Tranbjerg Larsen i Svankjær, foretog småreparationer på døre og vinduer. Det var også ham, der ladede sortkrudtspatroner, betjente rebslageriet, tilhuggede trætrøjræle og flettede kurve af sivene nede fra Ove sø. Jeg har i værkstedet på ejendommen set hans hjemmelavede høvlbænk, værktøjsskab, langhøvl og småhøvle, og det er faktisk imponerende arbejde.

Mange Istrupfolk kan fortælle, at det altid var hyggeligt at besøge Viggo og Peder. Sandt er det da også, at livet som regel levedes stille og fordrageligt hos dem, men der var dage, hvor brødrene toppedes, og sprogets glosarium kom i brug ud i de yderste hjørner. Noget, der kun-

ne få Viggo til helt at miste fatningen, var, hvis Peder refererede til barndommen og sagde: ”Ja, ja du har jo altid været så forkælet, mors lille Vittemand!” Mere end en gang er det da også kommet så vidt, så Viggo har set sig nødsaget til at sætte en annonce i avisen med overskriften ”Hus ønskes til købs!”

Nogen ville måske nok sige, at de to ungarle med tiden tog kending af ungarlelivet og udviklede vaner, som for andre kunne forekomme løjerlige. Således kunne man af og til høre, at de hver for sig førte småmonologer, når de troede sig alene, og de var begge eksperter i hjemmelavede talemåder. Peder havde det for eksempel med at slutte sætningerne med dobbeltordet ”køj, køj”. Han kunne således udbryde: ”Der går sgi da en mand henn o æ mark, køj, køj.” Til hunden kunne han sige: ”Go do henn i de kor o leg dæ, køj, køj!” Var han sammen med hunden ude at flytte køer, kunne han sige: ”Hva trover du hund, trover du, du ka slo en trøjræle i æ juer, køj køj?”

Ofte havde brødrene en ung husbestyrerinde, som tog sig af de hjemlige sysler. Havde de det, var det ”deres” husbestyrerinde, og så skulle en lejet skovarbejder eller en traktorfører, som var hyret til at pløje møg ned bare passe bestillingen og ikke bruge så meget som et minut på at føre palaver med hende. Denne regel krævedes overholdt og det til punkt og prikke.

Når der var traktorhjælp til møgpløjningen, kørte Viggo og Peder om kap med hver deres trillebør, så sveden sprak fra pander og armler. Hønssemøget, som skulle spredes helt oppe på de sandede områder længst borte fra bygningerne, kunne nemlig lige så godt blive pløjet ned samtidig med komøget, som i forvejen var blevet spredt på den gode jord nærmest bygningerne. Trillebørene havde sådanne dage klovfjæl på siderne, og brødrene stampede hvert læs møg med deres spidssnudedede træsko, så det var ikke pensionistlæs, de kørte med.

På egnen gik de to nøjsomme ungarle for at være endog meget holdne folk. Der gjaldt bare det med visse Istrupfolk, at lykkedes det for dem gennem et langt sparsommeligt liv at puge en pæn slant penge sammen, så kom det

altid som en overraskelse for udenforstående, når pengene ved deres død kom for dagen.

Det siges, at Viggo, som i 1931 havde været på Hillerød Højskole, var den mest udadvendte af de to brødre.

Højskoleopholdet havde været en stor oplevelse for ham, og han fortsatte med at tage til årsmøde i Hillerød, indtil han nåede en høj alder, men de seneste år kom han skuffet hjem, for han kunne ikke forstå, hvorfor kammeraterne udeblev.

Efter Peders' død købte Gerda og Erik Mikelsen ejendommen af arvingerne, men Viggo blev boende alene i stuehuset, i de 21 år der gik, inden han døde, hvorefter ægteparret Mikelsen ombyggede og flyttede ind.

Det var krævende for Viggo at se stedet drevet efter moderne metoder. Han var for eksempel vant til, at det gik bedst, hvis køerne stod tøjret på marken. Nu gik de nye ejere over til at have dyrene i hegn, og rørte hovederne ved hegnet, fik de et rap over mulen. Viggo syntes dog, at strømføringen var for ringe. Skulle han overbevise nogen om, at han havde ret, tog han gerne den strømførende ledning i munden uden at lade sig mærke med voltene.

Folk, som besøgte Viggo på dennes ældre dage, bemærkede, at hans hverdagstøj nok var luvslidt og en smule laset, men det var altid pinlig rent, og renlighed var netop en af Viggos kæpheste. Således mente han, at penge i omløb var rene bakteriebomber. Han gik derfor altid

Billedet er fra 1920-21 og viser i forgrunden Jens Rødbros ejendom, som er bygget i 1880-erne. Rødbros har besøg af et par danskamerikanere, som holder ferie i Kjallerup. Damen i hvid bluse længst til højre er fra Amerika. Hendes mand står oppe i klitbakkerne og fotograferer. De besøgende har lånt jumben og den hvide hest hos værtsfolkene i Kjallerup. Den 13-14 årige Jens Rødbro står foran det åbentstående vindue. Moderen Stinne sidder foran døråbningen. Mellem Jens og Stinne står Mads Rødbro, Jensens farbror. Han har sit lille skomagerværksted i husets vestlige ende.

den direkte vej hen til håndvasken og vaskede hænder efter at have betalt en regning til posten.

Brødrene havde i mange år hver deres bil. Det var en foranstaltning, som gjorde, at de kunne minimere skærmydsler i forbindelse med transporter. De sidste årtier af sine leveår var Viggo således den lykkelige ejer af en grøn Lada, men på en Thistedtur begik han en grov færdselsforseelse på hovedvej 11 ved Skjoldborg. Han skulle være drejet fra mod Snedsted for at hente wienerbrød til eftermiddagskaffen hos byens kendte bager. Imidlertid glemte Viggo at dreje i tide, hvorfor han uden at se sig ordentlig for foretog en U vending på den store vej med det resultat, at han tørnede

ind i en anden bil og måtte til sammensyning på Thisted sygehus.

I første omgang havde Viggo forstået på betjentene, at han ville få en betinget dom, så han lod den gamle Lada reparere for 32000 kroner, men det viste sig senere, at han blev fradømt kørekortet, hvorefter han indså, at han ikke ville kunne klare en ny prøve, da han var et stykke oppe i firserne.

Efter denne uheldige kendelse kørte Viggo derfor kun fra ejendommen og de 200 meter hen til Kystvejen, hvor han så parkerede vognen, men en tid arbejdede han dog på at få en særtilladelse hos politiet, så han fremover kunne køre helt hen til bussen, som havde holdeplads ved Pe Masens Kjær, hvilket han dog

Lidt nordvest for Jens Rødbros ejendom ses Nedergård, som er bygget i 1851, og som Ane Marie og Karl »Høgholm« Nielsen overtog i 1919. De er halvfærdige med at udskifte stråtaget på stuehuset med cementtagsten. I øvrigt ser vi ud over det lave sletteland, som har givet Istrupbeboerne føden gennem generationer. Vestligst anes Klaus Niensens ejendom. Derefter følger Pe Hueses, Kræn Bisps, Sissel Koldbys (nedrevet i 1920'erne) og endelig ses over Nedergårds skorstenspiber Maren Rødbros ejendom.

aldrig fik sat igennem. Viggo tog myndighedernes magtmisbrug noget ilde op, men en ting vidste han med rette, og det var, at på privat vej, der rådede han selv.

Jens Rødbros ejendom øst for Kystvejen

Den første af Rødbroslægten, som ejede denne gård kom i sin tid fra Stenbjerg. Han hed Jens Nielsen Rødbro. I 1890 afhændede han stedet til sin søn, Jens Nikolaj Rødbro Jensen (1855 – 1917) og svigerdatter, Valborg Kristine Jensen (Stinne) (1868 – 1952), men et jordstykke udstykkedes til den ejendom, som en anden søn, Niels Rødbro Jensen (1859 – 1910) og hustru Maren Rødbro Jensen (1875 – 1960), overtog i 1905.

Jens Nikolaj og Stinne fik sønnen Jens Rødbro Jensen (1906 – 1987), men allerede i 1917, da sønnen var 11 år, døde Jens Nikolaj.

Jens Nikolaj havde en bror, som hed Mads Rødbro Jensen. Egentlig var han uddannet skomager, men da Stinne stod alene med bedriften, flyttede han ind på gården. Her fortsatte han med lidt skomagerarbejde, samtidig med at han hjalp til ved landbruget, indtil han døde i 1944. Det nævnes, at der i 1945 var cirka 40 tønder sæde opdyrket jord til gården. Besætningen var på 2 heste, 5 køer, 10 ungvæg, 15 svin og 8 får.

Under Jens Rødbros opvækst påtog han sig tidligt ansvar for gårdens drift. Karl Høgholm, som overtog "Nedergård" i 1919, har fortalt, at Jens Rødbro, som da var i konfirmationsalderen, ofte kom til Karl den første tid for at få råd om, hvorledes han skulle klare et problem i landbruget.

Før der kom elkraft til Istrup, kørte man til Svankjær Mølle for at få gruttet korn hos møller Søren Jensen, som også drev orneforretning. Mange år skiftedes Høgholmfamilien og Rødbrofamilien til at køre den ugentlige tur til mølle i Svankjær.

Når man leverede korn til mølle fra de to ejendomme, havde mølleren grutningen klar fra den foregående levering. I vindstille perioder, kobledes mølleren remtrækket på mellem petroleumsmotoren og kværnen. Møller Søren kunne jo ikke lade folks grise sulte, bare fordi

hans vinger ikke ville snurre. Søren Jensen fik i øvrigt en grim skæbne, idet han blev slået ihjel under brændesavning, da rundsavklingen sprang.

Ud over det landbrugsmæssige samarbejde, mødtes de to familier også ved højtiderne og fejrede disse sammen. Jens Rødbro, som forblev ugift, var en oplyst mand, som mange kunne lide at besøge. Bent Jensen fra Svankjær fortæller, at Jens, som var en rolig og sindig mand, havde et helt specielt forhold til dyr. Var hans kreaturer løbet ud af indhegningen, kunne Jens gå hen til en hvilken som helst af dyrene og lægge et hornreb på den.

Lidt gammeldags ville nogen måske sige, at Jenses landbrug var. Havde han først fået pengene i lommen, ja så lå de jo godt der. Investerede man i dyre domme, så vidste man jo aldrig, om man så pengene igen. Klaus Nielsens Albert, som var god med en le, hjalp undertiden Jens, når der skulle slås græs til hø, men efter aftensmaden trak snakken ud, så det blev langt hen på aftenen, inden han kom hjem. Det irriterede Mariane, hans kone.

Klara henne fra "æ bette hus," som jo var datter af Kristian Moselund og altså "ud af æ stærk slav," spredte undertiden møg for Jens Rødbro. Hun mødte tidligt om morgenen og blev ved til solnedgang, selv om hun derhjemme både havde ged at malke, 11 børn at passe og syg mand at pleje. Hallo! Siger man bare.

Jens Rødbro hældede måske nok mod det missionske, men han havde ord for at gå stille med det. I Istrup var der ikke så skarpe skel mellem missionsfolk og ikke missionsfolk. Alle omgikkedes hinanden og tolererede, at man kan se forskelligt på sagerne. Forleden bemærkede en: "Nej så var`et møj vaer mæ dem ve æ havsie."

Efter Jens Rødbros død stod bygningerne tomme en del år, indtil de pludselig brændte. Man spørger sig selv om, hvorfor der er brændt så mange ejendomme i Istrup i løbet af det 20. århundrede? Mulige svar kunne være: Fyring med lyng og kvas kunne være farligt.- Uisolerede huse krævede kraftig fyring, når frosten bed.- Mange huse havde tidligere stråtag, hvilket som regel medførte kraftig brandudvik-

ling.- Der var langt til Istrup fra Hurup Brandstation, så "den røde hane" kunne snildt gale en time til halvanden, inden brandbilen viste sig oppe over "Rødbro bakke."- Det kunne måske i gamle dage være svært at få råd til at lade en autoriseret elektriker udføre småinstallationer, så mon ikke folk somme tider selv fiffede et par ledninger sammen.- Nogle af Istrupbørnene har garanteret debuteret tidligt indenfor rygekunsten.- Ved en brand eller to i Istrup, menes en udefra kommende pyroman at have været på spil.- En mand, hvis slægt kommer fra Istrup, var forleden inde på, at der nu da også var mere tordenvejr i gamle dage, end der er nu til dags. - Og så kom han med en interessant betragtning om, at det alle dage har været sådan, at der er brændt flere ejendomme i "æ sølle tier som i dem gue tier," hvad han så end mente med det.

Kræn Nejrgårds ejendom

Kristian Nedergård (Kræn Nejrgård) (1878-1961) havde 30 tønder sæde til gården, hvis bygninger er opført i 1931. Han var søn af Mette Marie og Peder Sørensen "Nedergård," og bror til Søren Peter Sørensen, Istrup, til Laust Sørensen, Istrup, samt til Jens Nedergård Sørensen, som var præstegårdsforpagter i Svanekjær fra cirka 1920 til cirka 1948.

Kræn Nejrgård var en gemytlig ungkarl, som godt kunne få sine ideer. Var han ude at radrense roerne, skubbede han undertiden radrenseren frem for at skåne hesten. Det sagde man i alle tilfælde. Men den holdt også godt ud, hesten. Der er vel ingen fra Istrup, der kan huske, at Kræn havde andre end den samme brune jyd. Jo, Kræn Nejrgård var som de fleste andre i Istrup god ved dyrene. Tag nu hunden "Kvik." Den sov hver nat, så længe folk ved af, i fodenden af Kræns seng.

Henry Mikkelsen eller "Stål," som han blev kaldt, fordi han som ung havde flere kræfter end de fleste, tjente en tid hos Kræn Nejrgård. Han tjente for resten også en tid hos Klaus Nielsen, mens dennes børn var små. Stål var populær hos alle børn i Istrup, fordi han var en sand mester til at tegne samt til at skrive historier. Digte kunne han også digte Stål:

Det er så koldt

Mor

At ligge på den bare jord

Mor

Og spise sin mad

Mor

Da Kræn Nejrgård begyndte at levere mælk til Morup Mølle Mejeri omkring år 1900, var man endnu ikke begyndt at klassificere mælken fra leverandørerne. Da man begyndte med det, var der en dag en af naboerne, som spurgte ham: "Nå hvordan går det med mælken Kræn?" Svaret lød: "Åh det går så godt så godt. Nu er det da kommen i 4. klasse. Så det kan ikke komme til at gå bedre."

I almindelighed boede Kræn Nejrgård alene, men en tid holdt hans søster hus for ham, og en tid var Klaus Niensens søster husholderske for ham. Kristian og Klaras datter, Inger, fra "æ bette hus", som senere blev gift Moselund, har også tjent hos Kræn.

Ja, når vi nu kommer til at snakke om det, så er der faktisk mange. Mariane har holdt hus for Kræn Nejrgård et år, før hun blev gift med Klaus Albert. Stinne Klit og Johannes Back har været hos Kræn. Og så var der Karen, som senere blev gift med Mads Snejstrup og med ham flyttede til "Klitbo" i Svanekjær, hun har også holdt hus for Kræn. Det er egentlig et spørgsmål, om han har været så helt mutters alene, Kræn, som man skulle tro.

Kræn Nejrgård solgte gården til Peder Pedersens søn, Kristian Pedersen, og efter ham købte Niels Andersen fra Nørhå den. De sidste 33 år har seminarielektor og forhenværende fodboldspiller for KB, Niels Møller, ejet ejendommen. I mange år havde denne en Hereford besætning. Og hvem passede så den besætning? Det gjorde Kristians Klara fra "æ bette hus" selvfølgelig. Hun kunne jo overkomme det hele.

Maren Rødbros ejendom

I årene fra 1905 til 1950 boede Maren Rødbro (1875 - 1960) på denne ejendom. Maren Rødbro, som stammede fra Helligsø, blev i 1905 gift med Niels Rødbro Jensen (1859 - 1910), som egentlig var uddannet skomager.

Han var bror til Nikolaj Rødbro Jensen og Karl Rødbro Jensen. Nikolaj overtog fødehjemmet, fra hvilket Niels og Marens ejendom udstykkedes i 1905. Efter fem års ægteskab døde Niels på ægteparrets bryllupsdag. Efter denne tragiske hændelse drev Maren i 45 år ejendommen videre ved datteren, Marianes (1906 – 1972), og en bestyrers hjælp.

De første år efter, at Maren var blevet enke, boede der en ældre kone ved navn Trine Huldal hos hende. Ved Trines død viste det sig, at hun havde testamenteret indeståendet på en bankbog til Maren, hvilket selvfølgelig blev en kærkommen støtte til denne.

Den første bestyrer, Maren havde, var bror til sognefogeden i Madsted og hed Jens Christian Pedersen. Han afløstes af Svend Nielsen Christensen (1882 – 1961), som blev hos Maren de sidste 23 år, hun ejede stedet.

”Den flittige Maren Rødbro vandt via sin livsgerning hele egnens respekt og anerkendelse.” Sådan skrev Thisted Amtstidende ved Marens død, og noget var der om snakken. Det fortælles, at Maren var så nøjeregnende med værdierne, så hun stoppede op, hvis hun fandt en dyngede hestepærer på vejen ud for sin mark, hvorefter hun tog hestepærerne op i hænderne og kastede dem ind på marken, så gødningskraften kunne komme til sin ret.

Til Maren Rødbros husmandssted, som først i de senere år er kommet til at hedde ”Søgården,” var der på den tid 16-17 tønder sæde under plov, hvortil kom hede og søeng.

Når Klauses Aksel fra Svankjær var på turne i Istrup med det store tærskværk, fulgte Maren og datteren Mariane med rundt til en del af ejendommene. Selve tærskarbejdet deltog de ikke i, men de kokkerede inde i stuehusene sammen med husmødrene, for der skulle jo noget på brædderne, når tærskesjakket holdt middagshvil.

Ruth og Rita, Gunnar og Maries døtre ude fra ”æ kjaer,” mindes, at Maren Rødbro hvert år kom og klippede forældrenes får, og skulle får i Istrup læmme eller kvinder barsle, bad ingen forgæves om Marens bistand.

Gennem en årrække var det hos Maren Rødbro, der hvert år påskelørdag holdtes auk-

tion over udlejningen af ”æ fattigskvter.” Det var nogle jordlodder, som lå nede ved Ove sø i nærheden af, hvor der nu er odderfristed. Ikke så langt fra dette lave område lå der tidligere en del jordløse huse, og på et målebordsblad fra Kort- og Matrikelstyrelsen dateret 1860 – 1900 benævnes et hus i området som ”Fattighus.”

Man mener, ”æ fattigskvter” i sin tid er udskiftet fra herregården Tandrup som gave til fattigfolk i Istrup, så man her kunne bjærge hø til fårene. Kommunen administrerede udlejningen af skifterne på lempelige vilkår. Lejerne fik således henstand med betalingen til næste års påskelørdag, men så skulle pengene også falde prompte, hvis man ønskede at være med ved en ny auktion. Lejen kunne være meget svingende fra år til år afhængig af, om der gik selvsving i såvel husmænd som havbofolk fra Lyngby, så de kom til at byde hinanden op. Maren Rødbro nævner, at det skifte, som et år koster 15 kroner, meget vel kan ryge i vejret, så det næste sommer koster 100 kroner.

1955 blev Maren Rødbro interviewet i anledning af sin 80 års fødselsdag, og hun fortæller følgende om gamle skikke vedrørende noget andet fællesjord, som lå lidt sydligere ved Ove Sø: ”Vi har noget, som vi kalder ”æ Kjørnisbojel,” (kyndelmissegildet) og det er nok lige så gammelt som traditionerne vedrørende ”æ fattigskvter” om ikke ældre. Landbrugene i Istrup har fra gammel tid noget fælles søjord – ”æ wholm” (holmen lå syd for Viggo og Peder Mikkelsens ejendom) eller ”æ vandsted” (lå nord for Jens Rødbros ejendom) – og på kyndelmisse, den 2. februar, samles alle vi, der er med i fællesskabet, for at gøre op med hinanden. Efter tur skal vi svare amtsstueskatterne af søjorden, og den, som skal betale skatten det år, skal også gøre gildet. Vi får vor mel`mad, og så betaler hver sin part af skatten, og derefter aftaler vi, hvordan lodderne skal fordeles det næste år. Engang var fællesjorden ikke ret bred, men efter søsænkningen har vi egentlig fået en masse eng, og der avles noget dejligt vinterfoder dernede. (red: sænkningen af vandstanden i Ove sø skete i 1931, da en gravemaskine dels rettede åens løb ud dels sænkede vandstanden

ved at grave åbunden dybere mellem Ove sø og Ørum sø, samtidig med at afløbskanalen ved Tåbel blev udbedret.)

I fordums tider var traktementet nok så flot som nu, hvor vi nøjes med en melmad i al beskedenhed. Dengang skulle mændene have havtorsk og bagefter surkål med steg og ost til sidst, og brændevinen var jo billig, så der gik mange dramme til torsken.”

Om arbejdet i klitterne fortalte hun: ” Det var ellers strengt nok for os i Istrup i gamle dage, og jeg er mange, mange morgener gået på arbejde i klitten for at plante tag (red.: hjelme). Vi kunne tjene en krone om dagen. Vi skulle også slå lyng, som blev solgt til klitvæsenet for at dæmpe sandflugten i de yderste havbakker. Det kan lyde strengt, men det var nu ellers helt skønt at gå med ”æ ljøngle,” og når man har taget på det, er det ikke så slemt at skære lyng. Det er jo sådan med lyngen, at den trækker ”mæ æ suel,” som vi siger, og derfor skal man altid begynde at slå lyng vestfra. Jo, lyngen kan vi ikke undvære her vesterude, og vi bruger den til mange ting.” Lyngen blev anvendt til fremstilling af koste, til at lægge under korn- og høstakke, til tækning af tag, til brændsel, til dyrestrøelse, som nævnt til dæmpning af sandflugt samt for den finere lyngs vedkommende i hårde vintre til dyrefoder.

I 1958, da Maren var blevet en ældre dame, flyttede hun, datteren Mariane og bestyreren Svend sammen til et hus i Svankjær. Mariane fortsatte i mange år med at gå ud som kogekone, da hun var en ren knag til at lave mad. Med tiden blev hun noget kraftig, så Aksels Poul fra Svankjær kørte som regel med hende på lastbilen til det sted, hvor der skulle være ”bojel.”

Fra 1958 til 1973 ejede Ninna og Gunnar Jensen ejendommen. De købte lidt jord til og supplerede ellers indtægten ved udearbejde. Ninna var centraldame i Snedsted fra 1966, og indtil centralen blev nedlagt i 1973. Gunnar arbejdede en tid på Legind Kalkværk. Lønningen var ikke værst, men han indrømmer, at dagene var lange.

Klokken 6 om morgenen stod han og makkeren klar med stålstang, kile og forhammer nede i kridtgravens iskolde vand, og først klok-

ken 6 om aftenen rettede de ryggene og vendte hjem. Flintlagene, man skulle hugge sig igenem, var op til en halv meter tykke. Kalklagene, man gik efter, havde stort set samme tykkelse. Det var ideelt at have en makker, når de største af kalkklumperne skulle læsses på tipvognene.

I flere efterårssæsoner kørte Gunnar med Aksel Niensens store tærskværk rundt til egnens gårde, og mange vintre hyrede plantør Ravn ham til nogle måneders arbejde i skoven.

1973 afhændede Ninna og Gunnar ejendommen til ingeniør Helge Christiansen fra Roskilde, som anvendte stedet som sommerbolig, indtil han efter en halv snes år videresolgte til Tage Damgård fra Nørhå.

”Maren Rødbros ejendom” har yderligere haft et par ejere, inden Annette og Harry Nielsen for 5-6 år siden erhvervede den. Harry Nielsen er søn af Kristian Nielsen, som i sin tid boede i ”Æ bette hus,” og som kørte ”Guldkareren.”

Harry Nielsen fortæller, at han var borte fra Istrup i 18 år, inden han fik muligheden for atter at vende tilbage til ”byen,” som alle barndomsminderne er knyttet til.

Der er intet sket med Istrup i mellemtiden, betyder han. Og dog. ”Dengang levede vi det frie liv i Istrup. Vi kunne gå overalt. Vi kunne komme overalt. Grundloven gjaldt ikke i Istrup. Der er kommet nye folk i flere af huse- ne, og man ved snart ikke. Vi Istrupfolk af den gammel slags, vi er jo en slags prærieindianere. Men så er der altså nogen, der vil trække grundloven ned over hovedet på os. Nu må vi se, hvordan det hele vil gå.” Han siger det med et glimt i øjet, for han ved jo inderst inde godt, at de skal være der alle sammen, såvel de oprindelige solgarvede fra sletten, rødhuderne, som tilflytterne fra byernes persiennekontorer, blegansigterne.

Sølyst - Pe Hues hans hus

Her boede Marie (1867 – 1947) og hendes mand, Peder Hues Jensen (1867 – 1964), som blev kaldt Pe Hues eller Pe Kløverhues. Pe Hues var opkaldt efter sin far, som også hed Peder Hues Jensen, men blev kaldt Pe Hues

eller Pe Kløverhues. Ja det er pudsigt, som både navne og tilnavne kan gå i arv. Navnet Kløverhues stammede fra et lille hus, som familien tidligere havde ejet. Det lå længere nordpå, men er for længst jævnet med jorden.

Den ældre Pe Hues, skal blot nævnes her, fordi han var veteran fra 1864. Inden krigen var han i militærtjeneste i Rendsburg, hvor han blev uddannet til artillerist. Ved Dybbøl lå han i skanse nummer 8, da det gik varmest til, og rent ilde gik det da også for Pe Hues. Preusserne tog ham til fange, og han endte heltovre ved den polske grænse. Senere lykkedes det ham dog at komme helskindet hjem til Istrup, hvor han fik kone og otte børn. To-tre af dem fravalgte Istrup og søgte lykken i Amerika.

Engang blev samme Pe Hues taget ved næsen af en omvandrende fusentast, som gav sig ud for, at han formodt en mindre erkendtlighed kunne udrydde folks mus. Pe Hues akkorderede med musefængereren og gav denne lov til på egen hånd at husere i laden. Da der var regnet af med den fremmede, og denne havde forladt ejendommen, gik Pe Hues ud i laden, hvor han fandt en tingest, som var stukket ind i stråfoderet. På en lille vedhæftet seddel stod der:

*Peder Jensen Hues
Har du flere katte
Har du færre mus
Peder Jensen Hues*

Nu til Pe Hues den yngre. Oprindeligt lå hans ejendom et par hundrede meter længere mod sydvest, men i 1931 flyttede familien den til den nuværende beliggenhed. Laden, som var bygget af strandingstømmer, blev ved gode naboers hjælp læsset på en fladvogn og flyttet i et stykke, men der blev bygget nyt stuehus.

Brændte mursten til facademuren måtte Pe Hues købe på teglværket, men indvendige sten til skillevægge lavede han selv af soltørrede sten fremstillet af ler fra den fælles lergrav på "Nedergård". Kalk til mørtel fik han fra kalkgraven i Legind. Taget bestod af cementtagsten.

Det gamle simple stuehus blev stående, hvor det altid havde stået. Efterfølgende er huset dog fjernet helt, men byggeretten på tomten er

udnyttet, så der i vore dage på stedet ligger et lille sommerhus ved navn "Istruphus."

Marie og Pe Hues havde ingen penge at bygge for, så projektet lod sig kun realisere, fordi et af ægteparrets børn var politibetjent. Denne hed Peder Jensen Klittenberg (1895 – 1961). Han gjorde tjeneste på politistationen i Thisted. Egentlig hed han bare Peder Jensen, men da der på daværende tidspunkt var tre betjente i Thisted, som hed Peder Jensen, tog Istrupmanden navnet Klittenberg, for det passede så godt til ham.

Lidt penge havde Klittenberg måske nok lagt op i 1931, for han var jo vant til at spare fra barnsben, men nogen holden mand var han langt fra. Som fast ansat politibetjent med sikker månedsløn lige ind ad døren, må pengeinstitutterne alligevel have betragtet ham som værende et godt papir. I alle tilfælde lånte han det beløb, som forældrene lige stod og manglede, og videregav låneprovenuet til dem. Klittenberg blev ikke hos politiet, men søgte efter 15 års tjeneste sin afsked og rejste til København, hvor han fik arbejde på støvsugerfabrikken Nilfisk.

Den lille islænderhest, som Pe Hues havde på sit husmandssted, brugte han til at trække plov, harve, radrenser og så den uundværlige jumbe, som Pe Hues og Marie brugte, når de skulle til Svankjær efter varer. Islænderhesten holdt ud hos Pe Hues, indtil den i en alder af 40 år døde en naturlig død.

Den islandske hesterace var i det hele taget en meget populær hesterace i Istrup, fordi den var billig både i indkøb og i drift. Racen kunne tåle Istrupklimaet, og den levede generelt dobbelt så længe som tungere hesteracer.

Var det en lang vinter småt med foderet, kunne islænderhesten i flere måneder overleve udelukkende på lyng, halm og gammelt stråtag. Som trækdyr var den ideel på Istrups lavere ofte vandlidende jorder. Den sank nemlig ikke så let i bløde under pløjningen, dels fordi den var let, men også fordi den stak bagbenene parvis nedad og skråt bagud, når den rigtigt skulle lægge sig i selen, hvor en jysk hest ville træde mere direkte nedad, bagben for bagben.

Den lidt støre russerhest var også populær i Istrup, og man krydsede den ofte med islænderen. Anvendte man et forspand, hvor den ene hest var islænder, mens den anden hest var russer, var det altid den stædige islænder, der bestemte farten, og den kendte kun første gear.

Til tider fiskede Pe Hues ål til "tilmad" i Ovesø sammen med Salomon Christensen. Ude på heden slog Pe Hues lyng "til ilde," og nede på "æ fattigskywter" bjærgede han sammen med sønnen Kristoffer hø til ko og får. På det tørre land slog de katteskæg, og ude på det våde vadede de rundt og slog "flæg," (red.: tagrør) som de bandt reb om og slæbte ind. Jo, hos Pe Hues havde de nok at se til.

Fattigdommen har jo altid tynget Istrup. I årene 1890 til 1920 rejste mange unge derfor til storbyerne, mens andre udvandrede til Amerika. Enkelte flyttede dog blot til Tåbel, hvor der var billige huse at få, og hvor Vandbygningsvæsenet søgte arbejdsduelige folk.

Salomon Christensen, A. C. Mikkelsen, Pe Hues og Klaus Nielsen blev på egnen, men en gang søgte de alligevel på deres egen måde i fællesskab at ryste fattigdommens åg af skuldrene.

Fra folkesnakken havde de hørt, at der gemte sig en stor guldskat i Katbjerg høj. De mødtes derfor en søndag formiddag for at grave skatten ud, men de var meget overtroiske, så de havde i forvejen købt et par flasker brændevin til at stå imod med. Blandt redskaber, som de medbragte, var der en solid jernstang.

Da de nåede til højens fod, fik de først et par dramme, hvorefter en af dem tog jernstangen og gik op på toppen, hvor han med al kraft drev stangen ned i jorden. Men stangen blev nærmest revet ud af hænderne på ham. Selv troede han, det var Højmanden, der rev stangen fra ham, så han styrtede med sine sammensvorne ned mod Istrup by. Der gik mange dage, inden de forvandt skrækken, men senere gik det op for dem, at den tunge jernstang blot var smuttet i hænderne, da den røg lige ned i gravkammeret.

Efter sigende glemte guldgraverne i skyndingen den ene uåbnede brændevinsflaske ved højens fod, og ved senere eftersøgning blev fla-

sken ikke fundet, så den ligger uden tvivl derude endnu, men det kan være vanskeligt at finde den mellem overgroning af pors, lyng og langt vissent græs.

Marie og Pe Hues fik lige som generationen før dem otte børn. Den ældste, Nikolaj, berettes der om i afsnittet "Fisklajs hus." Politibetjent Klittenberg er omtalt. Han var så god til at formulere sig på skrift, så man i Istrup sagde, at når man kunne få hjælp af Klittenberg, behøvede man ikke gå til sagfører. Klittenberg beskrives ellers som en stor og stærk, men rolig og behersket betjent. Antastede han folk, som lavede gadeuorden, gav han dem valget mellem, at der blev skrevet rapport, eller at de fulgte "med ham bågom." I det gamle Istrup så man op til mænd med veludviklede overarmsmuskler. Det er Bent Jensen (1930) Svankjær, som selv har fortalt mig det, så det står til troende. Bent er i øvrigt søn af Pe Hueses Kristoffer (1899 – 1974). Sidstnævnte sad ved siden af Salomon Christensens søn, Hans, i Istrup skole.

Hans rejste til Amerika, hvor han giftede sig med en sød pige, som hed Mabel, mens Kristoffer rejste til Svankjær, hvor han giftede sig med en pige, som sikkert var lige så sød, og de fik fire børn, hvoraf en pige døde som barn af lungebetændelse.

Når Hans senere var hjemme fra Amerika, besøgte han altid Kristoffer, og snakken mellem de to gik livligt til ud på de små timer. Barndommen i Istrup samt skolegangen hos lærer Nørby i Istrup gamle skole fyldte meget i samtalen. Jo de kunne da begge huske, da de i middagspausen sammen med nogle klassekammerater stik imod alle regler havde forladt skolen og var gået ned til Madstedborg.

Her legede de først indianerleg. Da det ikke var morsomt længere, begyndte de at skyde til måls efter studene fra Madstedgård. Mågeæg gjorde det ud for ammunition, og der var nok af dem. Hvor blev der dog jublet, når en stud rantes i pandebrasken, så hvide og blommemasse stod i kaskader i alle retninger. At der så vankede eftersidning ved hjemkomsten til skolen, det var prisen.

Marie blev på sine ældre dage temmelig

alderssvækket. Det medførte, at datteren Ane Marie Jensen (1897 – 1987), som var ugift og boede i København, vendte hjem for at støtte forældrene.

Efter Marie og Pe Hues overtog Anna og Hans Jørgen Poulsen ejendommen. Hans Jørgen og flere andre mænd fra de små steder i såvel Istrup, Svankjær som Stenbjerg arbejdede på Legind Kalkværk. Denne virksomhed startede op i 1920-erne af brødrene Nicolajsen fra Legindgård.

Arbejdspladsen lukkede igen i 1970-erne, efter at Superfos de sidste 5-6 år havde drevet virksomheden. Tidligere gravede kridhvide arbejdere kalken op med håndkraft, og man kunne beskæftige 20 – 30 mand i virksomheden, men da Superfos kom til, gik man over til at grave med store maskiner, hvilket selvfølgelig resulterede i, at kalkværksarbejderne blev udsat for det, man med et smukt udtryk kalder ”en prikkerunde.” Fem seks år efter overtagelsen, måtte direktionen i Superfos sande, at værket ikke var rentabelt.

Kalken fra Legind Kalkværk blev brugt til foderkridt, til læsket kalk beregnet på kalkning af huse samt som pulverkalk til at blande i asfalt. Ja, og så aftog mørtelfabrikken i Nørhå også en del af kalken fra Legind, men forbavsende lidt af den anvendtes til jordbrugskalk, idet det var den almindelige mening, at kalken fra Hillerslev Kalkværk var mere velegnet her til.

Følgende artikel bragtes i Thisted Amts Tidende den 11.08.1928

Dræbt ved Jordskred

I gaar Eftermiddag ved 6-Tiden skete der en alvorlig Ulykke i Legind Kalkværk ved Nørhå, som krævede et Menneskeliv. To Mænd, Chr. Jensen, Svankjær, og Chr. Bjerre Christensen, Stenbjerg, var beskæftiget med at fjerne et jordlag, der laa over Kridtet. Herunder skete der et Jordskred, der begravede Kr. Bjerre Christensen, saa kun Ryggen blev fri. Chr. Jensen var saa heldig kun at faa Benene dækket. Folkene, der arbejdede i Værket i Nærheden, kom straks til Hjælp, men skønt der kun gik et Par Minutter, inden Bjerre var befriet, var Døden indtraadt. Den tilkaldte Læge kom straks til Stede, men der var intet at

udrette. Bjerre Christensen var meget forslaaet. Jensen slap med nogle Skrammer paa Benene. – Bjerre, der var 40 aar gl., efterlader sig Hustru og 5 Børn.

Cirka 1985 solgte Hans Jørgen Poulsen Sølyst til skovarbejder Frode Hansen fra Thisted, men allerede i 1987 solgte Frode ejendommen til Lis og Agner Christian Erichsen. Agner var da landpolitibetjent på Randerseggen, men nu nyder han sammen med Lis sit otium som kunstmaler i Istrups nordligste hus.

Kræn Bisps ejendom

Her boede Kræn Bisp (1865 – 1949), som var bedstefar til Marie Sørensen ude fra ”æ kjaer.” Han var også bedstefar til Holger ”Smed” fra Morup Mølle samt til Kristian Christensen fra Svankjær (1920 – 1998), som var gift med Marie og Gunnar Sørensens Ruth.

Stinne og Kristian Jensen (Kræn Jensen) overtog ejendommen efter Kræn Bisp i begyndelsen af 1920-erne, hvorefter Kræn Bisp flyttede til Faddersbøl. Kræn Jensen drev ikke verden foran sig, men han havde nu også problemer med helbredet, idet han led af iskias. Derfor gik han med et katteskind over lænden. Det var noget, de kloge sagde, man skulle gøre, hvis man led af den sygdom, og det var nok i grunden ikke så dumt sagt.

Kræn havde frisørforretning i stuen og betjente alle de folk i Istrup, der blev klippet. Prisen for en børneklipping var i 1925 25 øre, mens en voksen måtte punge ud med 35 øre, men så gav Stinne også kaffen.

Engang var Kræn Jensen nær druknet under ålestangning fra isen på Ove sø. Niels Grønkjær (1928), som var på besøg hos Jens Rødbro, havde oppe fra gården set, at frisøren var ude at stange ål. Pludselig opdagede Niels, at Kræn var gået gennem isen inde mellem sivene, hvor isen var ”rådden” og bunden mudret.

Niels Grønkjær fik prajet Svendsen fra Strandfogedgården, som også var på de kanter. Svendsen og Jens Rødbro løb ned til den isbelagte sø og skubbede en stige ud mod Kræn, som nærmest hang i ålestagen.

På stigen lå Niels Grønkjær, som fik et stykke reb slået omkring den forulykkede. Det var

på et hængende hår, men det lykkedes at få den forkomne Kræn slæbt i land, hvorefter han blev hjulpet op til Jens Rødbro, hvor han fik tørt tøj på og blev lagt i seng.

Stinne og Kræn fik ingen børn, men de havde adoptivsønnen Jens Christian Jensen. Denne bosatte sig i København, hvor han ernærede sig som turistbuschauffør, men i 1998 døde han som 56 årig efter en fejlslagen nyreoperation

1949 lavede Stinne og Kræn mageskifte med Janne (Mariane) (1926 – 2003) og Egon Stücker (1923 – 1999) fra Tåbel, dog således at Egon og Janne måtte give 7-8000 kroner i bytte, da der hørte cirka 14 hektar jord til Istrup-ejendommen. Efter flyttet drev Kræn frisørforretningen videre fra dagligstuen i Tåbel, men han gik også ud som arbejdsmand sådan lidt i det små.

Egon Stücker, som jo altså var blevet Istrupborger, gik i gang med at støbe havefliser til videresalg, men han påtog sig også opgaver som selvlært murer. Hans absolutte speciale blev imidlertid kalkning af kirker, og utallige er de kirker på egnen, hvis ydre Egon har forskønnet gennem årtier.

Efteråret 2003 købte sønnen, Preben Stücker og hans kone Elsebeth, ejendommen, efter forældrenes død. Preben Stücker er ansat hos muremester Ricky Larsen i Hurup.

Klausens ejendom

Klaus Nielsen (1877-1956) overtog ved giftermålet med Kristine Nielsen (1874-1947) hendes barndomshjem, som i denne beretning kaldes "Fisklajs hus." Ægteparret boede her fra 1898 til 1902, og i den periode fik de deres første fire børn. Fra 1902 boede de på en ejendom ude ved Katbjerg Høj, hvor de i løbet af de næste 12 år fik yderligere 8 børn. Nu havde de 12 børn, hvilket de fejrede ved at kalde den mindste for Nora Dusing Nielsen. Jeg indskylder lige, at Nora Dusing flyttede til Nørhå, hvor hun blev gift med Otto Bang Kristensen. Parret, som fik syv piger og en dreng, flyttede 13 gange, inden de døde 90 og 91 år gamle.

I 1914 brændte Kristine og Klaus Nielsens ejendom ved Katbjerg Høj, hvorefter parret

besluttede sig til at flytte ned midt i Istrup by, hvor det meste af deres jord lå. Den eneste af deres tidligere bygninger, som kunne genanvendes, var laden. Den bestod af et træskelet beklædt med pandeplader, så den kunne de bare flytte på en fladvogn uden at skille den ad. 1917 byggede de ny stald og nyt stuehus. Mens de boede her, fik de også deres trettende barn, som blev kaldt Edvardt. Han kom til at bo på en lille ejendom vest for Svankjær.

Klaus, som af flere er blevet betegnet som noget af en institution i Istrup, tilkøbte en del jord, og noget lejede han. Samtidig drev han vognmandsforretning med sin halvanden tons lastbil, som var den eneste i miles omkreds. På sin ugentlige landtur til Thisted fragtede Klaus alt, hvad han blev bestilt til af Svankjær Brugsforening og Morup Mølle Brugsforening, men kul, koks og cinders udgjorde en væsentlig del af varesortimentet.

Lastbilen var en mørkegrøn pedalford, som gladelig kunne løbe sine 40- 45 kilometer i timen. Ja det siges, at den endog kunne snige sig endnu højere op, hvis det var Klaus Aksel, der kørte den. Aksel (1910 - 1970) var nummer 11 af Klaus og Kristines børn. Han blev gift med Maren Ravn Nielsen (1913 – 1989), og parret lagde sig efterhånden en børneflokk til.

Det er værd at bemærke, at Aksel gennem mange år var "direktør" for det store mobile Svankjær tærskværk, som om efteråret drog fra sted til sted i Istrup og tærskede folks korn. Først var tærskværket ejet af et aktieselskab, men efter nogle år blev Aksel enejer af værket.

Der var selvfølgelig stort postyr i Istrup, når tærskværket var i byen, og hverken børn eller voksne kunne koncentrere sig om andet end dette grådige negslugende uhyre. Aksel var en humørsprende spasmager, som børnene kaldte "Aksel skæg og ballade," men undertiden nøjedes de med at kalde ham "Aksel Skæg." I vintertiden havde tærskværket fast station i den store garage, som Aksel byggede ved siden af det hus, som Ronald Christensen bor i i dag på Hedegårdsvej 23 i Svankjær. Aksel døde i 1970 under traktorarbejde i Lodbjerg Klitplantage, mens Geleff endnu var klitplantør derude. Aksel arbejdede alene, og man

Klaus Nielsen byggede ny stald og stuehus efter at være flyttet til »Istrup by« fra Katbjerg høj. Her ses han med et læs hø. Johanne og Peder Pedersen købte ejendommen i 1941.

mener, årsagen var et pludseligt opstået ildebe-
findende. Skovarbejder Ingvard Larsen plante-
de efterfølgende påskeliljer på ulykkesstedet, og
endnu 35 år senere kan man ved Fyrvej se dis-
se blomstre i forårstiden. I Svankjær bor tre af
Aksels børn den dag i dag, nemlig: Poul, Klaus
og Ingelise.

Klaus havde købt førnævnte pedalford af ny,
men udskiftede den efter et par år. Den nye,
han fik, var en mere moderne gearstangslastbil,
og den beholdt han, indtil der ikke kunne skaf-
fes mere benzin under anden verdenskrig. Den
blev nu afhændet til en, der pillede "æ over" af
den, så den kunne fungere som mælke- og
landbrugsvogn.

Den dynamiske Klaus Nielsen havde endnu
flere jern i ilden. Han kørte nemlig også mælk
fra Istrup til Morup Mølle Mejeri, men det var
med hestevogn. - Om morgenen vidste Klaus
jo godt, at der stod en hård dag for, så han drak
undertiden kaffe på sengen, inden han stod op.
Når han var ved at være køreklar, gik han ud på

gårdspladsen til Kristine, som altid var den, der
lagde "drættet" på hestene og spændte dem for
mælkevognen. Når Kristine så havde givet ham
kørekappen på, var han klar til at age.

Et år i slutningen af trediverne udbrød der
mund- og klovesyge i Istrup. Strandfogedgår-
dens besætning var den første, der blev ramt,
men sygdommen bredte sig til alle besætninger
undtagen til Peder Pedersens ude i klitterne.
Det betød, at skolebørnene var hjemme fra
skole et par måneders tid. Klaus, som jo selv
havde kreaturer, måtte under epidemien ikke
køre mælk. Noget effektivt middel havde man
vist ikke mod mund- og klovesygen ud over
dette, at man dagligt smurte alle dyrenes klove
med en tjæreagtig substans.

Under epidemien vendte Klaus Aksel hjem
fra Svankjær til "æ bette hus" i Istrup, som en
periode stod tom. Herfra virkede han som
mælkekusk, indtil faderen atter tog over. En tid
havde Klaus mælkeruten både fra Istrup til
Morup Mølle Mejeri og ruten fra Nørhå til

Snedsted mejeri, idet han så lod enten Kristian eller Aksel køre Snedstedturen.

Man mener, han var mælkekusk på Morup Mølle ruten i op mod 30 år helt fra mejeriets start ved århundredskiftet, og indtil han omkring 1930 afløstes af Peder Pedersen, som også kørte i mange år. Peder Pedersens fik de første år 8 kr pr dag for at køre ruten, men senere steg hyren til 12 kr pr dag.

Efter Peder Pedersen var der et interval på nogle få år, hvor han, Gunnar Sørensen, Kræn Jensen, Klaus Jensen og A. C. Mikkelsen ved generalforsamlingen i Morup Mølle Mejeri vandt liciteringen ved fællesbud, så de hver for sig kun skulle køre hver femte dag.

A.C. Mikkelsen holdt nu ikke ud så længe, inden han handlede med Gunnar Sørensen, så denne kom til at køre to af de fem dage. Snakken gik, at A. C. Mikkelsen, måske nok var lidt for meget gårdmand til al den køren mælk, spe-

cielt i den rigtig kolde tid. Gunnar Sørensen derimod, han havde jo de mange munde at mætte derhjemme, så han ville godt have indtægterne øget, og efter et par år blev Gunnar Sørensen alene om mælkeruten fra Istrup.

Mens Klaus var på farten med bil eller vogn, passede slideren Kristine sammen med børnene og de to ekstra heste arbejdet på gården. Der var hele tiden nok at se til. Fårene slagtede hun selv. Var et får godt flommefedt, lavede Kristine tællelys af talget. Øl bryggede hun af byg, som hun satte til gæring, men jeg har endnu ikke hørt nogen rose Kristines øl. Folk siger, den var for sur. Hun havde det med at spare vel meget på sukkeret, så gæringen udeblev. Ja og så må vi jo lige huske på de 13 børn, som hun fødte og satte i vej. Ud over de 13, som ægteparret selv havde, var der i øvrigt tre børnebørn, som hun måtte tage til sig en tid, fordi tre af døtrene ”var kommet lidt galt af sted,”

Billedet er fra ca. 1919 og viser de syv yngste af Kristine og Klaus Nielsens 13 børn. Længst til højre står den lille Edvardt. Efter ham følger Nora Dusing, Aksel Peter, Ida, Klara, Kristian og Albert. De seks ældste børn, Laura, Nielsine, Marie, Vilhelmina, Inger og Niels er ikke med på billedet.

som man vist kaldte det andre steder i landet. Da Klaus afviklede vognmandsforretningen, syntes han ikke, han havde brug for telefonen længere, så den afhændede han også. 1942 købte uddeler Bjerre fra Bedsted Klausens ejendom. Bjerre havde det nemlig med at spekulere i køb og salg af fast ejendom.

Efter salget flyttede den nu 65 årige Klaus til Nørhå sammen med den tre år ældre Kristine, men en blikpladebeklædt bilgarage ville Klaus ikke flytte fra, så den tog han med til Nørhå, hvor den står den dag i dag ved et hus på Nørhå Byevej.

Kristine døde i Nørhå i 1947. Herefter solgte Klaus huset og flyttede til Svankjær, hvor han samme år havde købt "Håbet." Ret hurtigt afhændede han dette hus og flyttede til Snedsted. Her boede han ikke så længe, før han returnerede til Svankjær, hvor han først lejede sig ind i "Fattighuset," og siden sad han en periode til leje i "Den Gamle Skole". Efter opholdet på skolen, købte Klaus det hus på Møllestræde, som Kristian Jochumsen senere blev ejer af. Dette hus boede Klaus i til sin død i 1956.

Uddeler Bjerre drev en tid Klausens ejendom i Istrup ved hjælp af bestyrer Thorvald Nielsen, men i slutningen af 1943 erkendte Bjerre, at der ikke var penge i foretagendet, hvorefter han solgte gården til Peder Christian Pedersen (1892-1977) og hustru Johanne Nielsine Pedersen (1899 – 2001). Peder, som i Istrup gik under navnet "Pe Hoel", var søn af murer Christian Peder Pedersen og Hustru Maren Grønkjær Pedersen. "Hoel" tilnavnet menes at stamme fra en ejendom på Hundborgeggen, som har været i familiens eje.

I 1901 var den 9 årige Peder kommet ud at tjene, og knægtens løn udgjorde det første år 10 kr samt et par træsko. Klitplantørens søn fra Istrup, Arne Eskesen, som fødtes den 31. december 1899, har som 95 årig fortalt, at Peder Pedersen i sin tid var Istrup skoles hurtigste dreng. Som 16 årig var Peders årsløn 140 kroner, men allerede året efter steg lønnen til en krone om dagen.

Johanne, som opnåede at blive 101 år, var datter af tækkemand og hjemmeslagter Niels

Christian Nielsen og hustru Marie Nielsen. Familien Nielsen kom egentlig fra Højslev, men flyttede i 1914 til Vittrup. Da Niels Christian og Marie i 1921 overtog den ejendom, som senere blev Marie og Gunnar Sørensens ude i "æ kjaer," erklærede datteren Johanne, at de godt kunne skyde en hvid pil efter hende, når de bosatte sig så langt uden for lov og ret. Hun bedyrede, at hun aldrig mere ville besøge dem, men så galt gik det vist ikke. Niels Christian og Marie havde ud over Johanne 13 andre børn.

Johanne og Peder Pedersen boede først i Peders barndomshjem, et lille bol, som lå vest for Gunnar Sørensens. Da Peder Pedersens far døde, sad moderen, Maren Grønkjær Pedersen, alene tilbage på bolet, og det var hos hende først sønnen Peder og senere svigerdatteren Johanne flyttede ind. Faderen havde kørt postruten Stenbjerg-Vorupør-Thisted, men det blev nu Peders opgave at køre denne rute med de to små blå- og hvidskimlede russerheste, som Peder havde investeret i.

Peders karriere som postrutekusk blev dog kort, idet han under verdenskrigen 1914 til 1918 blev kaldt til Fredericia for at være med til at forsvare byen mod den fjendtlige trussel sydfra. Så hurtigt var det gået med at komme mod Fredericia, så han havde måttet efterlade postvognen i Thisted.

Da faren var trukket over, kunne Peder atter vende tilbage til Istrup, men blot for at konstatere, at postruten var solgt med tab til en anden, mens der var tjent en smule på russerne.

Johanne og Peder Pedersen købte derfor i 1922 af den aldrende Niels Præstegård en ejendom, som lå syd for "Strandfogedgården" langt ude i klitterne.

Niels Præstegård og konen flyttede ved salget til Morup Mølle, men Istrupbørnene kom til at savne de to gamle elskelige mennesker som gennem mange år havde levet deres stille liv oppe i bakkerne. Enhver besøgende hos Præstegårds blev trakteret med et eller andet, og var det i blomstringstiden, fik den, der værdsatte det, ved afskeden en lille buket gule klitroser med hjem.

De naturgivne forudsætninger, for at Johanne og Peder kunne se optimistisk på fremtiden på den lille ejendom, var små, men ægteparret havde ungdommens ukuelige sind. Man forstår ikke, hvor Peder fandt overskuddet til det, men om aftenen spillede han violin for familien, eller han læste historier for den fra "Ugens Nyheder," et folkeblad for kristendom, oplysning og nyhed, som familien abonnerede på.

De kartofler og gulerødder, som der kunne avles på den karrige sandjord, var utroligt velsmagende, og Peder var god til at opbevare dem, idet han kulede dem godt ned i sandet på søndersiden af en klitbrink. Sidst på vinteren, når det var småt med gulerødder og kartofler i Lyngby, gravede Peder atter ned i sandet og fandt sine prima produkter frem, hvorefter han solgte dem "skipvis" til folk på "æ havsie."

Ellers kan der dårligt siges noget godt om stedet. Avlen var generelt slet, og de stråtagsbeklædte bygninger var forfaldne. Noget skulle der altså ske, mente Peder Pedersen.

Et år bad han tømrermester Christian Tranebjerg Larsen (1896 – 1982) fra Svankjær om at tegne skitseforslag og give tilbud på ny stald, lade og stuehus. Tegningen så godt ud, men da Kristian Traneberg sagde: "42.000 o så hår æ klemt et så møj a ka," da svimlede det for familien, som var forsamlet omkring køkkenbordet. Det er sønnen, den 76 årige Niels Grønkjær, Thisted, som fortæller dette, og så tilføjer han: "Vi var så fatte, så det knåger i æ lyv o mæ."

Niels kan godt huske trediverne, da staten regulerede svineproduktionen ved hjælp af de berygtede svinekort. Hans far fandt det undertiden mere sikkert at sælge svinekortene end at fede grise op og ikke vide, om de ville være salgbare, når de nåede leveringsvægten.

Under mund- og klovesygeepidemien var Peders besætning på ejendommen oppe i bakkerne som nævnt den eneste i Istrup, som ikke var ramt. Niels husker, at han og hans søskende var forment samkvem med de andre Istrupbørn i den periode. Som de eneste børn fra Istrup havde de dog lov at gå i skole, blot krævedes det, at de ikke fulgte vejen ned gennem byen, men i stedet gik "tværmarker" til Istrup skole.

Landbrugskrise i 30-erne. Peder Pedersen fandt det undertiden fornuftigere at sælge svinekortene end selv at fede grisene op.

Peder Pedersens var rædselsslagen ved tanken om, at en af naboens katte kunne komme på besøg i stalden og bringe smitten med sig, men man slap altså med skrækken.

Trods trange tider lykkedes det for Johanne og Peder Pedersen via indtægter fra mælkeruten at overleve på ejendommen i 19 år, og det var da også her, deres ni børn blev født. Johanne supplerede familiens indtægter med lønnen som rengøringsassistent på Istrup skole. Det kastede 100 kroner af sig om året, mod at hun selv lagde rengøringsmidler til. Hun gik til og fra arbejde hver dag og trampede efterhånden en hel lille sti tværs ind over til den fjerntliggende skole. Oprindeligt var der 50 tønder sæde jord til klitejendommen, men Peder solgte en del af denne til staten, idet det offentlige netop i tyverne opkøbte klitarealer med henblik på tilplantning.

En dag i 1941 traf Peder uddeler Bjerre, som tilbød ham, at han kunne købe ejendommen nede i Istrup by for 17000 kroner (ejendoms-skyld 14000 kr). Besætningen fulgte ikke med, maskiner var der ikke nogen af, og bygningerne ”trængte til hjælp.” Alligevel så Johanne og Peder nye muligheder for sig, så de slog til, men ventede til 1943 med indflytningen. De kviede sig nemlig ved at forlade det forfaldne sted oppe i bakkerne, for heroppe mente Johanne og Peder, at de rådede over det bedste brøndvand i hele Istrup.

Umiddelbart efter flytningen til Bjerres ejendom afsendte Peder Pedersen følgende ansøgning:

*Til Landbrugsministeriet, København
Underskrevne Landmand Peder Chr. Pedersen,
Istrup pr Bedsted, der har købt Ejendommen
Matr. Nr. 7 og 9a Istrup By, Hvidbjerg v. Aa
Sogn, med et tilliggende af ca. 20 Tdr. Byg-
sædland, tillader mig herved at andrage om, at
min Ejendom Matr. 10, 3e, 40d, 47a Istrup By,
Hvidbjerg v. Aa Sogn, maa sammenlægges med
førnævnte Ejendom Matr. Nr 7 og 9 a.*

*Til støtte for mit Andragende skal jeg oplyse, at
Bygningerne paa min Ejendom Matr. Nr. 10
m.fl. er meget daarlige og uanvendelige til men-
neskelig Beboelse, og da det under de nuværende
Forhold er umuligt at faa dem bygget op eller
gjort ordentlig i Stand, vil det være et stort Gode
for mig, om Sammenlægningen kan bevilges, da
Bygningerne paa Matr. Nr. 7 og 9a er gode og til-
strækkelig store for Driften af begge Ejendomme,
hvis Jorder støder umiddelbart op til hinanden*

*Istrup, den 1. juli 1943
Ærbødigst Peder Christian Pedersen*

Det skal tilføjes, at ovennævnte gode argumenter blev taget til følge af Landbrugsministeriet.

Efter sammenlægningen af de to ejendomme hørte der til den nye gård 40 tønder sæde opdyrket jord, hvortil kommer en del klitjord, så der var nok at se til. Mælkeruten stoppede Peder med, men i en periode på over 30 år var han klitfoged for Hvidbjerg nordre distrikt, og i flere perioder sad han i Hvidbjerg – Ørum

sogneråd for partiet venstre. Af husdyr havde han i 1945: 2 heste, 4 køer, 9 ungvæg, 12 svin og 6 får. Efter 1947 var der basis for en lidt større produktion, idet Peder Pedersen det år byggede ny stald. Cirka 1965 solgte Johanne og Peder Pedersen ejendommen til sønnen, Kristian Pedersen, som indtil da havde drevet Kræn Nejrgårds ejendom, og efter salget flyttede Johanne og Peder til en mindre ejendom beliggende nær ved Bedsted kirke.

Der blev jo handlet en del med jorden i Istrup, så det kan være svært helt nøjagtigt at sige, hvor meget jord der var til hver ejendom på et givet tidspunkt, men man sagde, at der var fire gårde derude, som havde over 100 tønder sæde, hvis klitjorden medregnedes, nemlig: Brølsgård, Strandfogedgården, Peder Pedersens gård samt Nedergård. Nå, det skal man ikke lægge så meget i, for hverken EU eller hektarstøtte var begreber, datidens Istrupfolk kendte og drømte om at spinde guld på.

1964 købte Søren Vase, Koldby, det areal på 31 tønder sæde med hustomt, som lå oppe i bakkerne, og som Johanne og Peder Pedersen i 1943 fraflyttede efter 19 magre år. Søren Vase så på arealet med helt nye øjne, da han som lærer og senere skoleinspektør ikke skulle leve af markens grøde. Vase var jæger og så gode muligheder i klitbakkerne som hjemsted for hjorte og rådyr, når bare der blev plantet hensigtsmæssigt. Han iagttog traner, hugorme, ræve, og hvad der ellers rørte sig i dette natur-eldorado. Området blev efterhånden en uvurderlig inspirationskilde for Søren Vase, som gennem en menneskealder har skrevet utallige jagtartikler samt bøger om jagt- og naturoplevelser. Søren Vase har ikke blot benyttet sig af det skrevne ord, idet han har holdt i hundredvis af lysbilledforedrag landet over. Hans tilhørere ved, hvad jeg mener, når jeg kalder ham: en eminent fortæller.

For et par år siden overtog Jens Vase, Silkeborg, området efter faderen, og nu kaldes det i al ydmyghed efter matrikelnummeret: ”9C med flere.” Jeg har været deroppe for at fundere over den tilværelse, som Johanne, Peder og deres mange børn trodsede i 19 år.

På tomten ses en nødtørftigt overdækket ajle-

beholder samt nogle murbrokker og en mindre cementblok, som må stamme fra soklen på Peders hus. Mellem nogle skvalderkål ligger et rustent stykke fjeder fra en sengebund samt et skår fra en tallerken, og henne under en forvreden hylid ligger krank med pedalarmer samt det forreste tandhjul fra en cykel. Resten af cyklen har rusten fortæret. Disse levn samt et kirsebærtræ, et æbletræ, et par blommetræer, en klynge stor nælde og nogle vintergækker fortæller mig, at det er rigtigt nok, her har boet mennesker.

Lad os endnu en gang vende os til den ejendom, som Johanne og Peder cirka 1965 solgte til sønnen, Kristian Pedersen. Kristian drev den til 1973, hvorefter han solgte gården til generaldirektør for DSB, Ole Andreasen, som brugte stedet som fritidsbolig til 1985. Det år købte Lis og Henning Nielsen, stedet, og de beholdt det, indtil de i 2002 flyttede til Koldby.

Æ bette hus

Her boede Inger Kirstine Bendtsen, født Jensdatter (1827 – 1921) og plejedatteren Ane Marie Larsen (1864 - 1941) Inger Kirstine var enke efter landmand Laust Christensen Bendt-

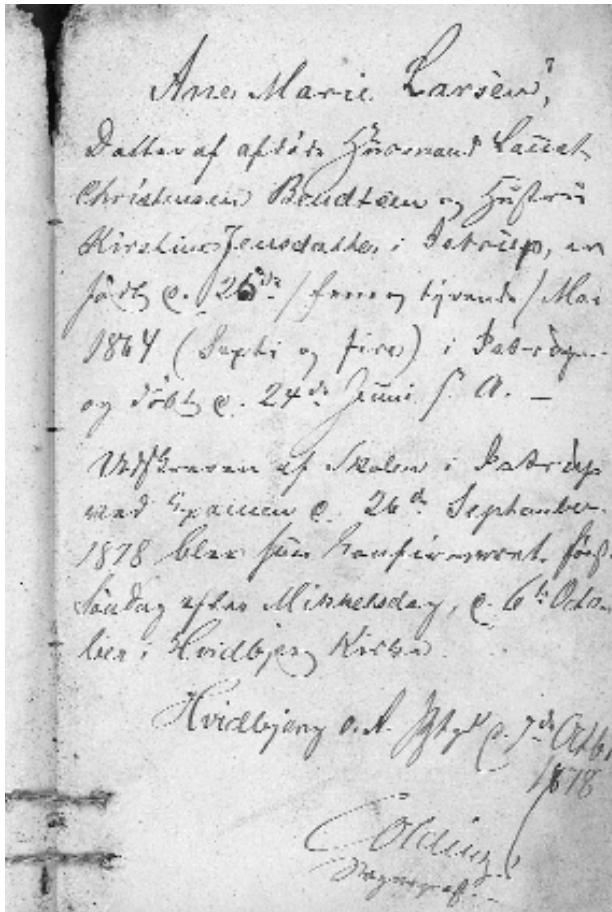
sen. Da Inger og Ane Marie flyttede til "æ bette hus" fra Hundborgvej – Sofievejmrådet i udkanten af Thisted, var de velsituerede folk, og besøgende bemærkede, at deres bohavn nærmest signalerede, at de hørte til det bedre borgerskab. En af de Thistedborgere, som undertiden besøgte dem, var bogholder Hilligsøe, en bror til indehaveren af Hilligsøes tømmerhandel i Thisted.

Et fotografi fra 1915 viser, at huset dengang var endnu mindre, end det er nu. Udenfor det lille stråtakte hus ser man den 51 årige Ane Marie stå ved siden af en ung pige, som hed Inger. Hvem der har taget billedet, ved jeg ikke, men jeg tror ikke, det var Inger Kirstine, for hun var jo på daværende tidspunkt 88-89 år. Mon ikke det er en gæst fra Thisted, som har trykket på udløseren. Jeg tvivler på, at der i 1915 har været Istrupfolk, som turde tage et fotograferingsmonstrum i hænderne.

Inger Kirstine Bendtsen og datteren Ane Marie Larsen ernærede sig som syersker og væversker. De vævede mest hylsklæder af uld, men væven var ikke særlig bred, så det var nødvendigt at sy to længder sammen, for at størrelsen kunne passe til en seng. På et billede ser vi

Æ bette hus set udefra. Ane Marie Larsen ses midt i billedet. Pigen til højre for hende er Inger Kirstine Petrine Nielsen. Æ bette hus er senere udvidet flere gange.

Skudsmålsbog. »Ane Marie Larsen, Datter af afdøde Gaardmand Laust Christensen Bendtsen og Hustru Kirstine Jensdatter i Istrup, er født den 25endefem og tyvende/Mai 1864 (sexti og fire) i Istrup og døbt d. 24ende Juni s. å. - Udskreven af Skolen i Istrup med Examen. D. 26ende September 1878 blev hun konfirmeret første Søndag efter Mikkelsdag, d. 6te October i Hvidbjerg Kirke.
Hvidbjerg v. Aa Præstegaard d. 7ende Octbr 1878
Colding, Sognepræst«

Ane Marie sidde i stuen og strikke. Hun sidder helt henne ved den flotte støbejerns bilæggerovn, som skinner så nypudset, som var den betalt for det. Man ser, at hunden "Moppe" sidder og luner sig på hendes skød. Strikketøjet ligger hen over ryggen på den. På væggen til højre for Ane Marie hænger et ræveskind i stræk ned fra loftet.

Det fulde navn på førnævnte unge pige, var Inger Kirstine Petrine Nielsen (1899 – 1983)

Hun var den andenældste af Kristine og Klaus Niensens børn, men Kirstine og Ane Marie i "æ bette hus" havde taget hende til sig som deres plejebarn. De to damer ville gerne have hende, og Klauses kunne godt afse hende, for de havde jo nok at se til med de andre 12.

Da Inger i 1906 var syv år, begyndte hun i Istrup skole. Jeg sidder med hendes kombinerede regne- og stilehefte fra 1910. Da var hun 11 år og blev undervist af lærer Axel Nørby. Hefte afslører, at læreren var en usædvanlig inspirerende pædagog. Der er for mig ingen tvivl om, at han var mindst 50 år foran sin tid.

Inger fra "æ bette hus" var et kvikt hoved. Den 11-åriges sirlige håndskrift vidner om, at man i datidens skole satsede på "skønskrift." Det var dengang, man mente, at "Hvad hånden former, er åndens spor."

I de regneopgaver, som lærer Nørby lod 11-årige Inger regne, tog han sit udgangspunkt i Ingers daglige virkelighed. Følgende regneopgaver sad 11 årige Inger og regnede i 1910:

En ajletønede er 314 2/7 cm i omkreds. Find diameteren. Inger svarer: 100 cm.

En ko bisser rundt i sit tøjr. Den har løbet 25 gange rundt. Hvor langt har den løbet, når tøjret er 10 1/2 meter langt? Inger svarer: 1650 meter.

Et postbud går 29 kilometer dagligt 305 dage om året. Hvor langt går han i 25 år? Inger svarer: 221.125 kilometer.

Æ bette hus. Ane Marie og Moppe hygger sig med strikketøjet. Kakkellovnen er nypudset, og ræveskindet hænger i stræk.

*Ane Marie har besøg af bogholder Hilligsøe.
De er søndagsklædte.*

En dreng må tage 4.325 skridt for at komme i skole. Hvert skridt er 56 centimeter. Hvor lang vej går han hver dag til og fra skole? Inger svarer: 8.650 skridt.

Inger udregner, hvor langt skoleurets visere går i løbet af et døgn, når den store viser er 40 mm lang, mens den lille viser er 29 mm lang. Det er en opgave, som giver hende problemer, men hun når frem til, at den store viser går 6.034 meter, men hun opgiver at regne ud, hvor langt den lille viser går.

Jeg vil overlade til læserne at rette Ingers regnestykker.

Lærer Nørby vakte børnenes interesse for meteorologi. Inger har således over flere måneder lavet daglige optegnelser over nattemperaturer, dagtemperaturer, lufttryk, vindstyrke, skydække, vindretning og nedbørsmængde, og efter hver måneds optegnelser, har hun udregnet gennemsnitsværdier og "procentuelle værdier."

Aksel Nørby brugte, hvad han havde ved

Ane Marie fra Æ bette hus er nede ved bækken for at vaske kartofler. Moppe og gæsten, Marie Larsen fra Thisted, er fulgt med ned til bækken, så samtalen ikke skal gå i stå. Jo Æ bette hus har altid haft rindende vand.

hånden, når han gav eleverne opgaver. Således lod han børnene udregne vægtfylden af: et stykke erts, en sandsten, et stykke mursten, en flinteøkse, et stykke glas, en granatstump, et stykke lava

Den 19. april 1914 blev Inger konfirmeret af pastor Kuhlman i Hvidbjerg Vesten Å kirke. I Ingers skudsmålssbog kan man se, at hun efterfølgende tjente hos Chr. Kobbørø i Hedegårdene. Derefter tjente hun hos Marius Nørbjerg i Bedsted. Den sidste tjenestesteds, hun havde, var hos Ole Hedegård, på Nørhedegård i Visby.

Da Inger var 22 år, kom hun via en økonomisk håndsrækning fra Ane Marie på den grundtvigsk prægede Vejstrup Højskole ved Svendborg, hvor en ny og større verden åbnede sig for hende. Folk, der siden lærte hende at kende, beskriver hende som en oplyst kvinde,

der fulgte levende med i, hvad der skete, såvel i det nære som i det fjerne.

I Ingers poesibog fra Vejstrup Højskole skrev en af veninderne:

*”Du må aldrig stole på mandfolks tale,
For det er lige som at rykke en ål i hale.”
lev vel og tak for alt grin vi har haft på Vejstrup
Højskole*

*Nielsine Hansen
Rørbækgård, Frederikssund, Sjælland*

En anden skrev:

*”Elsk din mand og stop hans hoser,
Så vandrer du på lykkens roser.
Bag ham pandekager og kog ham grød,
Så siger han, du er så sød.”*

*Din højskoleveninde
Jensine Villadsen
Engelund pr Kolind*

Inger Kirstine Bendtsen boede i Istrup til sin død i 1921. Ane Marie Larsen flyttede i 1937 ind på nuværende Kystvejen 70, hvor Inger og hendes mand i forvejen boede. Inger var nemlig i mellemtiden blevet gift med Knud Kristian Jensen (1888 – 1980), som var opvokset på Skindhøjs ejendom i Hedegårdene. I vore dage ejes Kystvejen 70 af deres søn, Alfred Jensen (1934).

Efter at Ane Marie var flyttet fra ”æ bette hus,” købte Klaus Nielsen et læs småkyllinger og fyldte huset op med dem, og når de var fedet op og leveret, købte han nok et læs. Jo, Klaus havde en forunderlig evne til at se muligheder. Om han havde lejet eller lånt huset, ved jeg ikke.

Det glædede selvfølgelig Inger, at hun endelig kunne gøre gengæld overfor den aldrende Ane Marie, som i sin tid havde givet hende en chance i tilværelsen. Modsat var det heller ikke uden betydning, at Jens Knudsen hver måned kom fra kommunen og afleverede de 9 kroner, som Ane Maries aldersrente kunne kaste af sig. Ane Marie var de sidste år af sit liv meget alderdomssvækket og drømte om, at hun ville tilbage til Istrup, men hun blev hos Inger og Knud til sin død i 1948.

I 1947 overlod Ane Marie skødet til ”æ bette hus” til Inger, som jo ikke savnede husly. Derfor solgte hun det straks til broderen, Kristian, som allerede da havde boet der i flere år, efter at fader Klaus havde leveret det sidste hold fedekyllinger.

Kristian Nielsen (1907 – 1983), altså Klaus Kristian, var gift med kusinen Klara Marie Nielsen (1919 – 1992). Det var det ægtepar, som havde såvel guldkaret som elleve børn, men det har vi jo hørt om i første afsnit. De havde ingen skillinger at rutte med, så aftalen blev, at Inger skulle have en fjedervogn for huset.

Tidligere lå ”æ bette hus” på en grund, som var lejet over 49 år, men i 1952 købte Klara og Klaus Kristian grunden på under en tønder sæde af Peder Pedersen. Selve grunden kostede 200 kroner, men der løb jo også andre udgifter på, så det blev efterhånden til noget af en udskrivning. Landbrugsministeriet skulle have 4,60 kroner for approbering af udstykningen. Tinglysningen kostede 9 kroner. Dertil kom udgifter til Boe og Søndergårds landinspektørfirma. Og så var der advokaten. Hvad han skulle have, ved jeg ikke, men det har vel altid heddet sig, at den slags folk bruger dyrt blæk. Har Klaus Kristian ydermere skullet låne rub og stub i Kreditforeningen, ja så tør man næsten ikke tænke på, hvor det hele ville ende med kurstab og alt det der.

I 1963 blev Kristian skadet ved et trafikuheld, og nogle år senere fik han leddegigt. Der var Istrupfolk, som mente, at Kristians leddegigt skyldtes, at han som barn var blevet bidt af en hugorm. Sygdommen svækkede ham efterhånden så meget, så han de sidste 17 år af sit liv måtte holde sengen. Gennem alle disse år passede Klara ham uden hjælp fra det offentlige. Kristian havde sin seng stående op mod et lavtsiddende vindue, så han kunne følge med i, hvem der færdedes på vejen.

Klar var en brølstærk kvinde, og det var en kendt sag, at hun i sin pure ungdom kunne lægge de fleste af de karle ned, som hun tog livtag med.

Hver morgen gik hun, ja hun virkelig gik, på arbejde på større gårde som Legindgård,

Gyrupgård, Nørhågård osv. Hvis hun gravede gulerødder eller kartofler op, kunne daglønnen være, at hun fik hver fjerde række, som hun gravede op. Det hændte også, at lønnen var et læs halm til nordbaggen, så bønderne slap for at få pungen op af lommen.

Ud over den smule jord, som der var til huset, lejede de jord af kommunen ude ved "æ fattigmandsskyvter." De havde jo hest, ged og nogle høns, som alle skulle have deres. Ruth og Rita ude fra "æ kjaer" kan huske, at de har set Klara sidde ude ved vejen og malke geden, når de passerede "æ bette hus." Klara havde selvfølgelig ikke rindende vand i huset, men hun havde rindende vand i bækken neden for huset. Her i "Bisholebæk" hentede Klara i to spande alt det vand, som man havde brug for i en stor familie med husdyr. ("Bisholebæk" er børglumbispens bæk. Den har sit udspring lagt vesterude, hvorfra den huler sig gennem klitterne.)

Rita fra "æ kjaer" blev jo gift med Arne Mikkelsen fra Ørum. De nævner, at børnene fra "æ bette hus" altid "havde gang i et eller andet." Da Arne og Rita i slutningen af 1950-erne havde fået motorcykel og en dag passerede Klara og Kristians hus, følte de pludselig, at varmen fra huset strømmede dem i møde. De stoppede op og gik ind for at se, hvad der var på færde. Klara og Kristian var ikke hjemme. Børnene havde derfor ferniseret såvel gulv som borde og stole. Efter ferniseringen havde de imidlertid fået varme ører, for det tog alt for lang tid for fernissen at tørre, og forældrene kunne komme hjem, hvad tid det skulle være. Derfor var børnene i gang med at kvasfyre så voldsomt i kakkelovn og komfur, så disse var rødglødende om ikke helt ovre i det hvide.

I dag bor Kristian og Klaras søn, Niels, i huset, som han købte af broderen Kurt i 1981.

"Strandfogedgården"

Vi skal nu hen i svinget til den smukke hvidkalkede gård med den store åbne gårdsplads. Stuehus og stald er bygget i 1851, mens laden er bygget i 1919.

Karen Marie (1869 – 1943) og A. C. Mikkelsen (1875 – 1960) havde gården fra 1923 til

1943. A. C. Mikkelsen og Karen Marie fik sammen tre børn, men A. C. havde yderligere fem børn fra første ægteskab. A. C.s bror, Laust Blander Mikkelsen, var forresten morfar til Jens Høgholm.

A. C. Mikkelsen var klit- og strandfoged samt sandflugtskommissær i Istrup, og han var medlem af sognerådet i Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg kommune.

Engang blev han kaldt ud til havet til en stranding. Man skulle bruge hans heste til at trække redningsbåden, og det skulle gå hurtigt. Huhej vilde dyr gik det derfor den direkte vej gennem sandet hen over "Æ hvied bjerg," og videre mellem "naer og synder hudløes" ja, og så "hiel hen forbi æ såend huer" og videre vestpå. Det var i bjergfyrrenes barndom, så "æ kjøvenhavnerskov" havde knapt fået navn .

Da A. C. Mikkelsen med sit forspand nåede stranden, faldt den ene hest død om. Det står hen i det uvisse, om det skyldtes ren og skær udmattelse, eller om hesten en vinterdag havde stået inde i en lun stald og pludselig var kommet ud i kulden med nyreslag som følge.

1943 solgte A. C. Mikkelsen ejendommen til sønnen, som hed Jens Kristian Svendsen Mikkelsen (1905 – 1971), men som alle blot kaldte Svendsen.

Året forinden var Svendsen blevet gift med Kathrine(1920 – 1995), som var fiskerdatter fra Lyngby. Hun fik ansættelse som telefon-dame ved Istrup telefoncentral, som havde hjemsted på gården. Det var et meget bundet arbejde, men der var kun få daglige opkald, da der ikke var flere abonnenter i byen, end man kan tælle på en hånd.

Det 4 1/2% kreditforeningslån på 12.200 kroner, som A. C. Mikkelsen havde optaget i Strandfogedgården, da han 20 år forinden havde købt den, overgik nu til sønnen, men det skal nævnes, at hovedstolen i de mellemliggende år var blevet nedbragt med 1.441,44 kroner, så den i 1943 kun lød på 10.758,56 kroner.

Der var et lille anstrøg af proprietær over Svendsen, specielt i sommertiden, når han gik rundt i sin hvide jakke og bakkede på langpi-ben. Han havde da også fast medhjælper på gården, så han selv i ny og næ kunne finde

stunder til at gå hen i klitterne og skyde en hare til at putte i stegegryden.

Svendsens bror, Peder, fortjener at blive nævnt i forbifarten. Han havde efter opvæksten i Istrup stillinger som fodermester, murerarbejdsmand, letmatros og vægter, hvorefter han i 1943 blev reservepolitibetjent i København. Da det danske politikorps samme år blev interneret og sendt til Tyskland, gemte Peder Mikkelsen sig forskellige steder i Thy. Det var der flere gode grunde til, for gestapo var efter ham, da han var blevet angivet for at have været aktiv i modstandsbevægelsen. En tid residerede han således i plantørboligen i Lodbjerg, idet han gemte sig oppe på plantør Geleffs loft. Efter krigen blev Peder genansat som politibetjent i København, og da han i 1978 pensioneredes, var han politiassistent af 1. grad.

Peders søn, Leif Mikkelsen, blev landskendt, fordi han i en del år var træner for det danske herrelandshold i håndbold.

I Svendsens tid var der dårlige tider for landbruget, så i 1953 måtte han sælge "Strandfogedgården" til Ingvar Søgård, som var handelsmand i Snedsted. Søgård videresolgte året efter ejendommen til brødrene Jens og Kristian Mikkelsen, som overtog den i fællesskab. Brødrene var sønner af Peder Christian Mikkelsen (1890 – 1932) fra "Mølgård" i Vittrup, som var fætter til Svendsen, gårdens forrige ejer.

Kristian Mikkelsen (1918 - 1994) havde som ung eventyrblod i årene og rejste derfor i 1949 til Island, hvor han blev i fire år. Han arbejdede på en større gård med 5000 tønder sædeudmark, som afgræssedes af 70 køer, 50 islandske heste samt 300 får.

Da brødrene Jens og Kristian Mikkelsen havde haft gården et par år, blev Jens gift og fik en søn, hvorefter han med familie flyttede til Ris-højvej ved Bedsted. Kristian, som vedblev at være ungkarl, blev herefter enejer af "Strandfogedgården." Ved hans død i 1994 blev han begravet på familiegravstedet på Bedsted Kirkegård.

Strandfogedgården var i Kristian Mikkelsens tid på cirka 90 tønder sæde opdyrket sandmuldet jord, hvortil kom 4-5 tønder sæde skov,

som gennem årene producerede "pind" til opvarmning af huset.

En strandfoged havde helt fra ældre tid pligt til at stille med heste, når der var sket en stranding. I en artikel fra Kirkebladet for Hvidbjerg-Ørum – Lodbjerg fra 1993 fortæller den da 75-årige Kristian Mikkelsen, at han beholdt belgi-erhesten "Musse" mange år efter, at han havde fået traktor. "Musse" var efter Kristians ord så bred over ryggen som et spisebord, og den levede på gården, indtil den som næsten 30-årig døde af ælde. Måske blev hestens rygbredde overdrevet lidt, men det skal man nu ikke lægge for meget i. Kristian har selvfølgelig bare benyttet overdrivelsen lidt for livlighedens skyld, så tilhørerne ikke skulle kede sig.

Sandt er det imidlertid, at Kristians "Musse" levede sit eget frie og adstadige hesteliv uden for al indhegning. Et barn kunne gå ind under den, og når 5-6 børn fik lyst til at ride en tur på den, kravlede de bare op på ryggen af den og satte sig på en lang række, hvorefter den begyndte at gå ud ad vejen for nogen tid senere at vende tilbage med det samme antal småryttere.

Jo vist er dette en banal historie, men den fortæller alligevel, hvad der i gamle dage krævedes af strandfogedens heste. De skulle være rolige, omgængelige, stabile og brølstarke. Til-liden mellem hest og ejer kom ikke fra den ene dag til den anden, men opbyggedes gennem årtier.

Kristian Mikkelsen, som var meget naturglad, var værdsat af såvel børn som voksne. Harry Nielsen fra "æ bette hus" mindes vandreture oppe i plantagen sammen med Kristian, som havde så meget at fortælle. En myretue blev gjort til en millionby på størrelse med London, New York eller Tokyo. Roder man op i en myretue med sine gummistøvler, så forstyrrer man et bysamfund, som var det et jordskælv, der pludselig ramte et af verdens største byer. Den slags historier kunne sætte sig hos et uspoleret barn fra Istrup.

Strandfogedgården var langt op 1900-tallet det eneste sted i Istrup, hvor man havde telefon. Strandfogeden skulle jo kunne kommunikere med omgivelserne, hvorfor han fik instal-

leret såvel kysttelefon som telegrafstation. Det kunne enhver vejfarende forvisse sig om, idet der udenfor på husmuren sad et blåt og et rødt blikskilt. På det røde skilt stod der "Telegrafstation", mens der på det blå stod "Samtalestation."

Senere, da Jydsk Telefon-Aktieselskabs trådnæt bredte sig til Istrup, fortsatte Strandfogedgården med at være "byens" egentlig telefoncentral. Det betød, at der ved siden af gårdens almindelige hustelefon sad en lille kasse med stik til en halv snes lokale numre, men i mange år var det nu kun et par af stikkene, som blev brugt. De fleste Istrupborgere mente nemlig, at de nok kunne "nære" sig med den telefon, som de kunne låne oppe på centralen.

Man må huske på, at i det gamle Istrup brugte den jævne mand stort set kun telefon, når der skulle tilkaldes læge eller dyrlæge. Ja, og så selvfølgelig når det trak op til barsel. Meget kunne byens to lokale barselskasperter, Maren Rødbro og Johanne Pedersen, ganske vist selv klare. Hvad de to damer ikke vidste om læmninger, folinger, faringer, kælvninger, klækninger og ikke mindst barslinger, var nemlig ikke værd at vide.

Men når det for alvor var op over med en nedkomst, tilkaldte de dog den autoriserede sagkundskab. Telefonerede man til fru Christensen, distriktsjordmoderen fra Jordemodervej i Svankjær, nævnte man, hvor langt den barslende var i forløbet. Man afventede derefter vejledende svar og takkede så ellers af. (Kære læser! Træk lige vejret en kende og tænk på nutidens teenagere og brugen/misbrugen af deres uundværlige mobiltelefoner).

Her bør det vel tilføjes, at jordemoder fru Christensen fra Jordemodervej ved Svankjær havde en søn, som vi alle sammen har kendt. Det var nemlig "Ajs jordemor," som var gift med Jenny, en søster til den nu 90 årige Marie Høgholm fra Bedsted. Ajs og Jenny havde det hus ved Lodbjergvej i Lodbjerg, hvor Fyrtårnevej begynder.

På "Nedergård" fik man telefon i 1951, da Marie og Jens Høgholm havde overtaget ejendommen.

På Istrup skole fik man mærkeligt nok tele-

fon allerede i 1930-erne. Det beroede på en studehandel mellem sognerådet og "æ degn" i Istrup. Sognerådet mente, det var for dyrt at installere elektricitet på skolen, og degnen kunne vel strengt taget også "nære sig" med petroleumslampen en tid endnu. Det var selvfølgelig et synspunkt, som ikke fornøjede den gode skolelærer, men som en kompensation tilbød man ham, at han kunne få installeret telefon i stedet for, hvilket ville falde noget billigere ud, og hermed blev det, enten så degnen hylede eller peb.

"Strandfogedgården" ejes nu af Jytte og Kurt Nielsen. Kurt er søn af Klara og Kristian fra "æ bette hus."

Fisklajs hus

Her boede Salomon Kristensen Bisp i de første par årtier af det tyvende århundrede. Han havde bispenavnet fra faderen, Mads Christensen, som efter sigende var opvokset på Boddum Bisgård. I Historisk Årbog for Thy, Mors og Hanherred årgang 1981 fortæller Salomons søn, Ejnar, som blev født omkring år 1900, at der i hans barndom boede 22 familier i Istrup.

I Ejnars hjem var der mange børn, så fattigdommen var stor, men ingen gik sultne i seng, selv om byggrynsgrød var den overvejende

Nikolaj og Katarinas ejendom kastede ikke så meget af sig. Nikolaj slog sig derfor på handel med blandt andet gulerødder og ål. Stedet er senere brændt to gange. Sommerhuset som nu ligger på grunden hedder »Lajs Minde«.

kost. Af Salomons mange børn rejste to til Amerika. Hans blev derovre, men Henrik vendte hjem og bosatte sig først i Nørhå og siden i Hassing.

Ejnar betegner faderen som en slider, der bedre end nogen anden kunne "haar" en le, så den blev skarp som en barberkniv. Ja mænd i Istrup skulle som før nævnt være brølstærke, men vigtigere var det dog, at de kunne "haar" en le. Når sæden i forårstiden skulle i jorden, var Salomon efterspurgt, da korn og frø under såningen faldt som en vifte fra hans hånd.

I 1914 så det sort ud på husmandsstedet: "Far blev syg af lungebetændelse og lå i sengen i tre måneder. Da var der for alvor nød i hjemmet. Vi fik godt nok hjælp fra noget, der kaldtes den fri fattigkasse. Hjælpen bestod af et 16 pundes rugbrød om ugen. Vi havde en ko, som vi fik mælk fra, og vi slagtede en gris til jul. Det var almindeligt, at den vejede 16 lispund. (red: en lispund var 8 kilogram) Den skulle jo forslå til hele året, og beboerne i Istrup kom med det, de selv kunne undvære.

De tre mindste af vi børn var 5, 6 og 7 år, og vi gik mange gange den lange vej til Stenbjerg landingsplads efter fisk. De gode fiskere råbte gerne, når de landede og så os: "Kom og hjælp os båden op!" De kunne ikke nænne, at vi skulle føle os som tiggere. Vi skulle føle, at vi selv tjente de mange fisk, som de gav os." Prisen på torsk var ved århundredets begyndelse 5 øre pundet.

I 1918 købte Pe Huses søn, Nikolaj Jensen (1893 – 1978), Salomons enlængede hus. Som stor dreng tjente Nikolaj på Stenbjerg Kro, hvor der også var købmandsforretning. Nikolaj har fra den tid fortalt, at når der kom et "oksehoved" (red.: trætønde) brændevin hjem til købmanden, kunne knægten blive sat til at hælde halvdelen over i en tom trætønde, hvorefter begge tønder blev fyldt helt op til randen med det klareste vand. Kunderne kom efterfølgende til købmanden med deres tomme "skægmand," som så blev fyldt op med "brændevin."

Nikolaj var blevet gift med den polske roearbejder Katarina Jensen (1895 – 1963), som var opvokset i industribyen Katowice i det sydlige

Polen. Han havde truffet hende på Lolland, da han og broderen, Kristoffer Jensen, arbejdede ved havneudvidelsen i Rødby. Når vi nu er ved Lolland, så lad mig nævne, at der også var andre folk fra vor egn, som i trediveerne tog arbejde dernede. Ingvarth Larsen fra Svankjær og Klaus Aksel skal nævnes. De deltog flere år i efterårets roekampagne.

Vi må forestille os, at Katarina som udvander fra Polen kendte til forhold, som i kummerlighed sagtens kunne måle sig med, hvad Istrup havde at byde på. Nogle folk i Istrup opfattede Katarina som værende et hidsigt apparat, men langt de fleste kunne fortælle, at hun var lige så "gjæv," som dagen var lang.

Følgende artikel bragtes i Thisted Amts Tidende onsdag den 25. juli 1928:

De polske Roepiger

- *Godsejer Moesgaard –Kjeldsen, Lidsø ved Rødby, som er Formand for "Landsudvalget for Tilvejebringelse af fremmed Arbejdskraft," fremsætter i en samtale med "Ekstrabladet" et varmt og begejstret, næsten lyrisk Forsvar for de efter hans Mening miskendte polske Piger. Han siger bl.a.:*

Jeg synes, at disse Piger virker som en Fanfare for hele det danske Landbrug – de er nemlig virkelige Sasonarbejdere og driver Arbejdet paa den eneste Maade, det overhovedet kan drives: de arbejder med Solen! Hvis Solen Skinner, staar de op Kl. 4 om Morgenen og arbejder til Kl. 8 Aften, og hvis det regner, bliver de liggende i Sengen hele Dagen. Det er den rigtige Metode – paa anden Maade kan man overhovedet ikke dyrke Sukkerroer! Det gælder for Landmænd som for Sømænd, at de maa arbejde efter Vejrliget og bryde sig fejl om Tariffer og Klokkeslæt, hvis de vil opnaa Resultat, og det forstaar de polske Piger.

Nogle af Istrupungerne var bange for Katarina, fordi hun talte mærkeligt, og bedre blev det ikke af, at hun specielt i begyndelsen havde svært ved at forstå, hvad ungerne sagde til hende. Åh de små hjemmestrikkede Istrupunger var vel ikke anderledes end børn fra så mange andre afsidesliggende småsteder. Man bliver forknyt, hvis man møder det fremmedartede.

Nu mange år efter, kan de, som var børn i Istrup i trediverne og fyrrerne samstemmigt sige, at Nikolaj og Katarina, som ikke selv havde børn, var børnevenlige som få.

Nikolaj slog sig på handel, og det viste sig, at han virkelig havde krejlerblod i årerne. I Vorupør kaldte de ham "Nikolaj Blankol," men ellers var kaldenavnet "Fisklaj," fordi han ofte cyklede længere ind i landet med fisk i den aluminiumskasse, som han altid havde bag på cyklen.

Fiskene opkøbte han, hvor de var billigst i Lyngby, Stenbjerg eller Vorupør. Det påstås, at "Fisklajs" torsk undertiden kunne blive noget slatne og rødøjede, inden de sidst på dagen nåede deres bestemmelsessted, men det er jo bare naturligt.

Gulerødder, som jo groede godt på Istrups sandede jorder og her blev specielt velsmagende, var også en vare, som Nikolaj medbragte i sin kasse. Godt nok fik han ikke mange øre for et bundt, men da gulerødderne var af egen avl, gled pengene ubeskåret ned i foret. Slap sandjordsgulerødderne fra Istrup op, opkøbte han gulerødder "inde i landet," f. eks. hos Niels Lykke i Svankjær. Fisklaj holdt dog på, at det var de gode Istrupgulerødder, han efterfølgende havde i kassen. Direkte snød gjorde Fisklaj aldrig, i alle tilfælde ikke så meget, så han ikke kunne komme igen. Vi må jo også huske på, at han i sin tid havde lært "købmandskab" hos kromanden i Stenbjerg.

Nikolaj var naturens muntre søn, som altid var god for en hjemmegjort replik, og så var der "det med hånden." Han havde gennem årtier indøvet en smart prangerbevægelse med højre hånd. Bevægelsen betød nærmest: "Den fisk, den er frisk og billig. Køber du den, gør du den bedste handel. Du er min ven."

Var det småt med fiskene, og kunne der ikke skaffes flere gulerødder, slog Fisklaj sig på handel med får og lam. På et vist tidspunkt i trediverne købte Nikolaj en brunlig Citroenbil med håndstartersving. På motoren sad der et metalskilt, hvorpå der stod "Andre Citroen" efter granat – og bilfabrikant Andre Citroen fra Frankrig. Det var en ret smal bil med kaleche, men Nikolaj, som må have haft en god han-

delsperiode, fik kalechen udskiftet med rigtigt karosseri. Den slags kunne karetmager Krosgård i Bedsted ordne.

Under krigen lod Nikolaj bilen klodse op. I stedet gik han tilbage til cyklen. Han havde nemlig været heldig at bjærge et hjul fra en motorcykel, som cyklens baggaffel med meget hiv og lidt sving godt kunne tilpasses til. Nikolaj konstruerede derefter en tohjulet cykelanvænger beregnet på transport af tungere gods, og her var det, lammene og fårene kom ind i billedet.

For fuldkommenhedens skyld bør det nok nævnes, at "Fisklaj" på sine handelstogter undertiden løb i et par snapse eller flere. Trak hjemkomsten lidt længe ud, kunne Katarina, som selv var en hjemmets kvinde, godt finde på at hæve stemmen, men Nikolaj var jo ikke dum. Han tænkte ofte et par skaktræk frem. Når han tren ind ad døren, kastede han ved flere hjemkomster med sin smarte prangerbevægelse 3-4 golfcigarer hen ad bordet. Vupti, nede på jorden var Katarina. Hun elskede at ryge cigarer. De virkede så beroligende. – Var "Fisklaj" helt ude at svømme, og mørke skyer truede forude, kunne han stille derhjemme med to pund bøffars, en flaske brændevin samt de cerutter, Katarina kunne ryge i løbet af en god lang aften. Hos Lajs spiste de, hvad de havde, og så sultede de resten af tiden.

Engang var Fisklaj og Svendsen fra Strandfogedgården taget til Stenbjerg for at handle med Charles "Hestehandler". De var kørende derud i "stivvogn." Som timerne skred frem, kom Nikolaj og Charles overens om en handel, og Svendsen hjalp godt til, når lidkøbet skulle drikkes. For en rund sum fik Nikolaj købt en "stængervogn," en jumbe samt et får.

"Stængervognen" blev bundet bagefter "stivvognen," og så var der jumben, den blev bundet bagefter "stængervognen." Derefter inviterede Charles gæsterne indenfor til lidt afsluttende lidkøb, som han da godt nok mente, de skulle betale. Men de mente, der var betalt nok, som handelsfolk nu kunne sige det.

Da det var mest rimeligt at tage afsked, læsede de fåret op på "stængervognen" og bandt det der. Svendsen, som ikke var vant til de

mange procenter, syntes, han trængte til at ligge ned, så han kravlede op i jumben og lagde sig på gulvet, så godt han nu kunne med bene ragende noget opad, så de stak ud over bagsmækken. Fisklaj syntes åbenbart, han godt kunne køre, så han kravlede op i ”stivvognen” og var kusk.

Under hjemturen mente fåret åbenbart, det hele gik for vildt til, for midtervognen slog ud og ind og var snart på vejen, snart halvvejs i grøften. Pludselig sprang dyret af i farten, men det var ingen redning, for dyret kom ”i snærr” og var nær blevet både kvalt og lemlæstet, inden hestene kom i hold, så Laj kunne få paragrafferne ordnet.

Da de nærmede sig ”Fisklajs” hus, sprang tovet mellem ”stængervognen” og jumben, hvilket resulterede i, at jumben stak enspænderstængerne i vejret, og adgangspedalen borede sig ned i sandet. Da Svendsen efterhånden fik sig kantet op fra jumbebunden, stod han pludselig ansigt til ansigt med Katarina, som skældte så meget ud på polsk, så jeg slet ikke kan gengive det her. Men historien, den cirkulerer stadigvæk, hvor der er efterkommere efter datidens Istrupborgere. Det er den almindelige mening, at der aldrig hverken før eller siden har været ”en vildere” karavane i Istrup. Der er endda folk, der mener, at Svendsen havde godt af denne lidt ubekvemme jumbehefnart, for Svendsen kunne altså godt være lidt ”narrevorn” ind imellem.

Efter nogle års krejlerliv arbejdede Nikolaj en tid på kalkværket i Legind. ”Det hvide helvede,” kaldte arbejderne stedet, og man aner hvorfor.

Man sagde om Nikolaj, at han var den af Pe Hueses børn, som havde haft flest penge mellem hænderne, men hvad hjalp det. De smuldrerede mellem fingrene på ham. Jo der kunne siges meget om denne farverige person, men ”kissom,” det var han ikke, og uden ham havde Istrup været fattigere.

Da Katarina døde i 1963, omtalte Niels Lykke (1899 – 1963) hende smukt ved begravelsen. Han gav i talen Istrupborgerne en fornemmelse for de usle forhold, som Katarina i sin tid havde forladt i Polen. Det siges, at en

del Istrupfolk efter Katarinas død fik et helt nyt syn på denne menneskeskæbne.

Fisklaj solgte i 1960 huset til Troels Ifversen. Senere er det brændt, men der er efterfølgende bygget et sommerhus på grunden.

Lærer Axel Nørby, Istrup skole

I afsnittet ”Æ bette hus” fortalte jeg om Ingers skolegang hos den legendariske lærer Axel Nørby på Istrup skole, men jeg har mere at fortælle om den mand, som børnene i Istrup og Kjallerup med en vis ret kaldte ”verdens bedste lærer.” Han var så inspirerende og engageret, så børnene ville lave skolearbejde både tidligt og sent, ja det kom så vidt, så en del bønder på egnen kaldte hele forældrekrædsen sammen til stormøde på skolen. Det var ikke holdbart, at man havde en degn siddende oppe på Istrup skole, som gjorde eleverne så kulrede kundskabssøgende, så de hellere ville lave lektier end sprede møg, luge gulerødder, samle kartofler op og malke køer. ”Ved jorden at blive...,” mente de, og så var det helt hen i vejret, at Istrupungerne skulle ende som professorer, der hverken vidste op eller ned, men bare var så kloge som bare dertil.

I Istrup har folk i almindelighed haft et usædvanlig godt humør, ikke fordi de grundlæggende var glattere end folk på andre egne, men som det fremgår af tidligere afsnit, var naturen herude så karrig, så folk rent ud sagt vilde dø af kummer og bekymringer, hvis de ikke vidste bedre. Man overkom vel hverdagen ved i nogen grad at knytte an til Vorherre, men det er min klare fornemmelse, at galgenhumor og ganske simpelt vaskeægte godt humør folk imellem mere end noget andet, var det, der gjorde, at man ikke gik til i tungsind, tristesse og bedrøvelighed. Og nu mange år efter, siger de tidligere Istrupborgere, som endnu har livet i behold: ”Nej! I Istrup, i gamle dage. Der holdt vi sammen. Åhhr, hvor havde vi det dog skønt. Godt nok havde vi ikke meget at slå til søren med, men skidt pyt, det havde de andre heller ikke.”

Men tilbage til Nørbysagen, som en tid truede med at knække både sammenhold og det legendariske humør i Istrup. Degnen skulle

Skolebillede fra Istrup skole fra Nørbys tid (1907-1917). Lærer Axel Nørby ses med blød hat og knækflip. Han gik op i sit skolearbejde med liv og sjæl, og det smittede af på eleverne. Alle 33 Madstedunger, Kjallerupunger og Istrupunger er i stiveste puds. (Centralt i billedet ses en stor kleppert med urkæde). Yderst til højre sidder et ældre par, Laust Peder og Line. De boede lidt syd for skolen i et lille hus. Som nærmeste naboer til skolen var det kun naturligt, at de kom med på billedet. A. C. Mikkelsens Maren og en del af Klaus Nielsens børn lader sig udpege, men så er det vist også sagt. Hunden i forgrunden ved vist heller ingen nulevende noget om.

afskediges, mente mange. Han gjorde i alt for høj grad børnene interesserede i skolefagene. Ja i urimelig høj grad. Nu skulle han afskediges på gråt papir, og det kunne ikke gå for hurtigt.

Men kunne det nu lade sig gøre at komme af med en degn, ville et skeptisk nutidsmenneske selvfølgelig spørge. Ja man ledte i paragraffer og cirkulærer, og da man fandt frem til lovparagraf 8, stod der sort på hvidt, at forældrekrederen kunne sætte en lærer på porten, hvis den ikke kunne enes med ham, uanset hvad der var årsag til uenigheden.

Men så var det klitplantør Eskesen rejste sig og gjorde forsamlingen opmærksom på, at han foretrak en lærer, som engagerede sig i elevernes hverdag og fremlagde vanskeligt tilgængeligt stof på en pædagogisk rigtig måde, så selv svage elever elskede at lave lektier.

Modsat kunne han henvise til den forrige lærer på Istrup skole, som var syg på både lege og sjæl, og som ikke kunne få noget til at blomstre, men om hvem, det bedste, der kunne siges, var, at han forduftede efter halvandet år.

Efter klitplantørens velvalgte ord vendte stemningen i lokalet. Nørby havde faktisk en del proselytter. De havde bare dukket sig lidt i begyndelsen af aftenen, men nu kom de frem på banen og støttede op om den elskede lærer, som gjorde så usigelig meget godt for de kære børn, selv om lønnen på 700 kr årlig var så ussel så ussel. Hvorom alting er. Luften blev rensset, og Axel Nørby fortsatte sin stræbsomme gerning.

Axel Nørby blev født i Hurup i 1878 og døde i Silkeborg i 1947. Hans brorsøn, Einar

Nørby (1896), var kongelig kammersanger. Dennes datter, Ghita Nørby (1935) er en kendt skuespiller. Axels far, Niels Kristian Nørby (1837 – 1932) var lærer i Hurup. Axels bror, Niels Nørby (1867 – 1949), som var Einars far, var lærer på borgerskolen i Thisted. Axels bror, Ingvar Nørby, (1872- 1972) var urmager i Hurup.

Aksel Nørby dimitteredes fra Silkeborg Seminarium omkring 1903, hvorefter han først var lærer i Øster Assels på Mors i 4 år, og senere i Istrup fra 1907 til 1917. Fra Istrup gik turen til Silkeborg, hvor han var ansat på Østre skole fra 1917, og indtil han døde i 1947. Axel Nørby var ungkarl, mens han var lærer i Istrup, men det nævnes, at han jævnligt besøgte en køn pige i Svankjær. Hvem det var, ved jeg ikke, men der er måske læsere, som kan bidrage med oplysninger! I Silkeborg blev han gift med Margrethe Nørby.

Axel Nørby blev landskendt for sit lærebogssystem i regning, som var meget udbredt. I regneopgaverne knyttedes der an til børnenes dagligdag og til de øvrige skolefag, men efterhånden gik man bort fra systemet, da det krævede for megen forberedelse af lærerne at anvende det.

Følgende citat er et uddrag fra den nekrolog, som Silkeborg avis bragte den 16. april 1947:

Axel Nørby var en dygtig lærer med en medfødt intuition overfor børn. Han forstod dem, og hans undervisning var altid lagt sådan til rette, at den appellerede ikke alene til børnenes manuelle færdigheder, men tillige til selvstændig tænkning og fordybelse i emnet. Alle skolefag – ja, alle skole-spørgsmål – interesserede ham; men det var som regnelærer, han blev kendt landet over. Hans regnebogssæt har vundet stor udbredelse, og han blev hvert år indbudt til at demonstrere det for lærerkolleger rundt om. Også hjælpeundervisningen for de svagt begavede elever tog han sig meget af, og hans arbejde her var forbilledligt...

Overlærer Nørby var meget afholdt af sine lærerkolleger. Han var altid parat til initiativ, når noget skulle ordnes, aldrig bange for at tage fat på noget nyt, selv om det kostede ekstra arbejde. Som udtryk for den tillid, man nærede til ham, må ses

hans mangeårige formandskab for Silkeborg Lærerkreds og for Fælleslærerrådet. Endvidere var han medlem af Skolerådet for Skanderborg Amt. Også udenfor Skolekredsen gjorde man brug af hans arbejdskraft. Han var således meget stærkt sønderjysk interesseret og har gjort et meget stort arbejde først for Ellehuskredsen og for det nyoprettede fadderskab for Skovlund i Slesvig... Af andre tillidshverv kan nævnes, at overlæreren har siddet både i Ligningskommissionen, Menighedsrådet og været formand i Fritidsklubben i Amaliegade.

Inger Nielsens månedsoptegnelser fra 1912 og 1913

Følgende optegnelser stammer fra 11 –12 årige Inger Nielsen fra ”æ bette hus” i Istrup. De illustrerer levende, at man på Istrup skole både var optaget af det nære og det fjerne, og man aner bag det hele, at lærer Axel Nørby må have været inspireret af Grundtvig/Koldske skoletanker.

August 1912

August har været meget regnfuld, ikke alene i Danmark, men ogsaa i England, Nordtyskland og Sverige. Meget Korn har taget Skade her i Landet, men i de andre Lande er der sket Skade for flere Millioner Kroner.

Ejnar Mikkelsen er kommen hjem og Iversen er kommen hjem fra Grønland. De søgte efter Mylius Eriksens Dagbøger og fandt dem ogsaa. Det var en stor Overraskelse, at de kom tilbage, da de havde været borte saa længe.

Japans Kejser Mikadoen er død. I hans Rejseringstid er Japan bleven en Stormagt. 1868 endte den Borgerkrig, som brød de gamle Sædvaner og indledte den ny Tid.

Forleden Dag, da Kejseren blev bisat, begik Helten fra Port Arthur, General Nogi, tillige med sin Hustru, Selvmord for at følge den gamle Kejser i Døden. ”Japans Maaned.”

September 1912

September har været en god Maaned. Den første Uge var meget regnfuld, men siden har det været tørt Vejr, saa det sidste Korn er bleven bjerget godt.

Forleden Dag kom det tyske Luftskib, "Hansa" til København. Det blev ført af Zepelin selv, og han blev modtaget med Begejstring af Københavnerne. "Hansas Maaned."

Oktober 1912

Denne Maaned vil blive mindet i Verdenshistorien paa Grund af Balkankrigens Begyndelse. Montenegro, Bulgarien, Serbien og Grækenland erklærede Tyrkiet Krig

Vejret i Oktober var ualmindelig godt. I løbet af Maaneden hændte tre store Ulykker. Et Luftskib eksploderede i Tyskland, et hollandsk Udvandrerkskib "Volturno" brændte ude paa Atlanterhavet, og i England skete en stor Grubeulykke.

Maaneden kan vi kalde "Den gyldne Maaned med Ulykkerne."

November 1912

I November har vi ikke haft Sne eller en eneste Frostdag. Peder Kristian døde den..... Der underhandles om Fred. I denne Maaned er "Halvmaanen" dalet i Europa. "Halvmaanens Maaned."

December 1912

Det har været en mørk og regnfuld Maaned. Af de første 21 Dage har det været Regnvejr 76,16%. Vi har ikke haft megen Blæst, men den har stadig været i Sydvest og Vest i alt 71,40 %.

De krigsførende Magter har forhandlet om Fred i London, men da Tyrkerne ikke vil give Afkald paa Adrianapol, kan de ikke blive enige. Maaneden kan vi kalde "Adrianapols Maaned."

Januar 1913

Det har været Vintervejr i denne Maaned, dog ikke haardt, som det var sidste Aar, og den sidste Dag i Maaneden blev det Tøvejr.

Der har været et Tilfælde af samme Sygdom som i November med samme sørgelige Udfald, saa der staar nu to Plader paa Kirkegaarden med samme Underskrift: "Fra Kammerater i Istrup Skole."

I denne Tid er der megen Tale Mand og

Mand imellem om den forestaaende Grundlovsændring.

Nogle Mænd har skænket 1/2 Million til vort forsvar, og der indsamles stadig Penge, fordi Tilstanden i Europa er saa farlig.

Krigen er igen begyndt. Det er Ungtyrkernes Skyld. Vi kan kalde Maaneden "Magnuses Maaned."

Februar 1913

I Februar har Vejret været godt. Vi har haft lidt Nattefrost, men kun Frost een Dag: den 22. Marts. Det har været meget højt Lufttryk, Gennemsnit 763 mm. Det har ikke blæst meget. Det har været stille Vejr 21 3/7 % af Dage og "Svag" 50 %. Vi har ikke haft meget Solskin.

I Mexico har der været Oprør, og den forrige Præsident er bleven skudt.

Kaptajn Scott har naaet Sydpolen, hvor han fandt Amundsens Telt, men paa Tilbagevejen blev han overfaldet af Snestorm og Døde. Fru Scott modtog Budskabet ombord paa det Skib, som skulle føre hende til Ny Zeeland.

Balkankrigen er ved at gaa i staa. Her i Danmark er der hændt noget mærkeligt. Der er samlet over 1 Million Kroner til vort Forsvar. Vi kan derfor kalde Maaneden "Forsvarsindsamlings Maaned."

Marts 1913

I denne Maaned har der været Sogneraads- og Byraadsvalg over hele Landet. Her kom vi let over det, da der kun var en Liste. Valget gælder for fire Aar.

Her fra Skoledistriktet er valgt Anders Mikkelsen og Thomas Møller.

Paa Balkanhalvøen er forefaldet to verdenshistoriske Begivenheder: Mordet paa Kong Georg og Adrianopols Indtagelse.

I Amerika er der store Oversvømmelser: 1300 Mennesker er omkomne, og 25000 er husvilde. Maaneden kan vi kalde "Kong Georgs Maaned."

April 1913

Slutningen af Maaneden var det usædvanlig varmt. Bøgen sprang ud, og Græsset stod så

frodigt, saa at kreaturerne mange Steder var ude.

En Tid tydede det paa, at Stormagterne vilde have drevet Montenegrinerne ud af Skutari, men til sidst trak de sig frivilligt tilbage. Maaneden kan vi kalde "Montenegros Maaned."

Maj 1913

Den første del af Maaneden var meget tør og kold; men den sidste Halvdel har været milde, og vi har faaet Regn, saa det ser ud til en god Avl foreløbig.

Der er nu sluttet Fred mellem Balkanstaterne og Tyrkiet, men Sejrherreren kan ikke enes om Byttet. Vi kan kalde Maaneden for "Valgmaaned."

Juni 1913

Vi har faaet lidt Regn i Juni Maaned, og da vi tillige har haft megen Blæst, er Markerne meget tørre.

Høavlen er god, og Høet er blevet godt bjærget. Roerne staar godt; men der er lidt Græs nu.

Balkanstaterne rives om Byttet, som de har røvet fra Tyrkiet.

Vi har haft Ministerkrise og faaet et radikalt Ministerium. Maaneden har vi kaldt "Zahles Maaned."

Juli 1913

Tyrkerne har taget Adrianapol tilbage, og Bulgarien er fuldstændig slaaet til Jorden af de andre Stater. Krigen har nu varet i ti Maaneder. Maaneden kan vi kalde "Jernbaneulykkens Maaned."

August 1913

Vi havde Sommerferie fra 9/8 (??) til 13/8. Det var en sjælden god Høstmaaned. Vi havde kun Regn et Par Gange. Avlen fyldte ikke meget, men Kvaliteten var god. I Maanedens løb blev der sluttet Fred paa Balkanhalvøen. Vi kan kalde Maaneden "Fredsmaaned."

September 1913

De jydskke Efteraarsmanøvrer afholdtes i Aarhus i Thy. Den 30. September kom Randers.....